A. Holkamp

No. 4.33

DE FINANCIELE POSITIE VAN HET ZUIDHOLLANDS GLASDISTRICT

Momentopname per 1 januari 1968

L 26
4.33 B

Juni 1970

Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Tuinbouw

405150

Inhoud

		Blz.
WOORD VOORAF		5
HOOFDSTUK I	OPZET EN METHODE VAN HET ONDERZOEK	7
	§ 1. Algemeen	7
	§ 2. De representativiteit van het onderzoek	7
	§ 3. Berekening en taxatie van de waarde van de activa	8
	§ 4. Indeling van het rapport	9
HOOFDSTUK II	DE VERMOGENSPOSITIE	10
	§ 1. De balans per 1 januari 1968	10
	a. De activa	10
	b. De passiva	10
	§ 2. Vergelijking met de balans per 1 januari 1966	14
HOOFDSTUK III	KENGETALLEN VOOR DE BEOORDELING VAN DE FINANCIELE POSITIE	16
	§ 1. Diverse kengetallen	16
	§ 2. Solvabiliteit en spaarkracht	19
	§ 3. Indelingscriteria voor de beoordeling van de bedrijven op hun financiële positie	21
HOOFDSTUK IV	BEDRIJVEN MET EEN ONGUNSTIGE FINANCIELE POSITIE	23
	§ 1. De balans per 1 januari 1968	23
	§ 2. Vermogens- en kapitaalmutaties in recente jaren	25
	§ 3. De liquiditeit op korte termijn	26
	§ 4. De bestedingsruimte	28
	§ 5. De liquiditeit op lange termijn	30
	§ 6. Vergelijking Westland en De Kring	30
HOOFDSTUK V	BEDRIJVEN MET EEN MATIGE, RESP. GUNSTIGE FINANCIELE POSITIE	32
	§ 1. De vermogenspositie per 1 januari 1968	32
	§ 2. Vermogens- en kapitaalmutaties in recente jaren	32
	§ 3. De liquiditeit op korte termijn	35
	§ 4. De liquiditeit op lange termijn	38

		Blz.
HOOFDSTUK VI	SAMENVATTING EN SLOTBESCHOUWING	43
	§ 1. De rentabiliteit	43
	§ 2. Het financieringsgedrag	44
	§ 3. De ontwikkeling in 1966 en 1967	45
	§ 4. De vermogenspositie per 1 januari 1968	46
	§ 5. Het percentage eigen vermogen	46
	§ 6. De liquiditeit op lange termijn	47
	§ 7. De liquiditeit op korte termijn	48
	§ 8. Slotwoord	51
SUMMARY		52
BIJLAGEN:	Economische balans per 1 januari 1968	
Onderscheiding bedrijven naar:		
WESTLAND	A1 bedrijfstype en solvabiliteit	58
	A2 ouderdom duurzame produktiemiddelen en rentabiliteit	59
	A3 financiële positie op basis solvabiliteit en spaarkracht	60
DE KRING	B1 bedrijfstype en solvabiliteit	61
	B2 ouderdom duurzame produktiemiddelen en rentabiliteit	62
	B3 financiële positie op basis solvabiliteit en spaarkracht	63

Woord vooraf

Een onderzoek naar de financiële positie van de tuinbouw in het Zuidhollands Glasdistrict had eerder plaats per 1 januari 1959 en per 1 januari 1966. In het tijdvak tussen deze peildata is de financiële positie aanmerkelijk verzwakt ten gevolge van de sterke mate waarin een snelle groei met vreemd vermogen werd gefinancierd alsook ten gevolge van het feit, dat er met ingang van 1964 een sterke rentabiliteitsdaling was opgetreden.

Het feit dat de rentabiliteit zich ook in 1966 en 1967 op dit ongunstige niveau handhaafde was aanleiding de financiële positie nogmaals te bezien. Evenals in 1966 het geval was draagt de informatie een globaal karakter omdat niet over zeer recente balansen kon worden beschikt.

Het onderzoek ondervond vertraging doordat aan andere werkzaamheden voorrang moest worden verleend. Van de uitkomsten van dit onderzoek werd evenwel in een - 15 maart 1968 gedateerd - overzicht reeds een voorlopig beeld gegeven, terwijl de gegevens in een artikel in "Groenten en Fruit" van 19 juni 1968 op een aantal punten verder zijn uitgewerkt. Om redenen van continuïteit en van verantwoording van de toegepaste werkwijze is alsnog tot een volledige en definitieve verslaggeving van dit onderzoek overgegaan.

Het onderzoek is gebaseerd op de cijfers van 203 bedrijven. Deze bedrijven waren ook in 1966 in het onderzoek (dat toen 216 bedrijven omvatte) betrokken.

Een woord van dank geldt de ondernemers van deze bedrijven voor het verstrekken van de vertrouwelijke gegevens, alsook de veilingen die voor het verstrekken van inlichtingen werden benaderd.

Het onderzoek werd verricht door de sectie Rentabiliteits- en Financieringsonderzoek van de afdeling Tuinbouw onder leiding van A. Holkamp, de samensteller van dit rapport. Taxaties van woonhuizen zijn geschied door H.J.M. Vis, van de afdeling Streekonderzoek.

De Directeur,

Den Haag, juni 1970

(Prof.dr. A. Maris)

HOOFDSTUK I

Opzet en methode van het onderzoek

§ 1. Algemeen

De beschouwing over de financiële positie van de bedrijven is in dit verslag voornamelijk gericht op de liquiditeit zowel op korte als op lange termijn.

In de financiële positie wordt allereerst inzicht verkregen met behulp van de economische balans. Het gevaarvan illiquiditeit is - althans op kortere termijn - minder groot naarmate de bezittingen meer met eigen vermogen zijn gefinancierd en naarmate deze meer componenten bevatten die liquide of op korte termijn liquideerbaar zijn. Van deze balanspositie wordt in de bijlagen A1 en B1 een inzicht gegeven naar de toestand per 1 januari 1968.

Van de winstgevendheid, die voor de interpretatie van de balanspositie - vooral uit een oogpunt van liquiditeit op langere termijn - van belang is, zijn gegevens opgenomen over recente jaren. Van de besparingen die hieruit werden verkregen en van de ontwikkeling die het vreemde vermogen in het kader van het investerings- en financieringsbeleid van de ondernemer onderging, zijn in dit verband eveneens indrukken verschaft. Voor dit onderzoek stonden nog geen balansen die de situatie per 1 januari 1968 zouden kunnen weergeven ter beschikking. Voor vele bedrijven kon evenwel worden uitgegaan van de fiscale balans per 1 januari 1967, voor andere bedrijven van deze balans per 1 januari 1966. De overbrugging van de periode tot 1 januari 1968 kwam uit een gesprek met de tuinder tot stand, met raadpleging van aanwezige stukken. Dit geldt althans de ontvangen en uitgegeven leningen. De korte schulden zijn zoveel mogelijk aan de hand van ontvangen rekeningen en met inachtneming van nog te ontvangen rekeningen vastgesteld. Van de bezittingen kon voor een groot deel worden uitgegaan van inventarisgegevens, die van deze bedrijven ten behoeve van het rentabiliteitsonderzoek worden verzameld en verwerkt.

§ 2. De representativiteit van het onderzoek

De keuze van de bedrijven die bij dit onderzoek zijn betrokken is gebaseerd op gegevens van de Landbouwtelling 1962. Zij werd willekeurig verricht, met inachtneming van de bestaande spreiding naar gemeente en bedrijfsgrootte. Niet ingeschakeld werden bedrijven die aan een man onvoldoende emplooi verschaffen en bedrijven die - doordat ook andere takken van bedrijf werden uitgeoefend - niet als zuivere tuinbouwbedrij-

ven konden worden aangemerkt. Het Westland is met 3,2%, de Kring met 5% in de steekproef opgenomen. Het aantal bedrijven dat bij het vorige onderzoek 1) 112 (Westland) + 104 (de Kring) = 216 bedroeg is om onderstaande redenen tot 203 gereduceerd:

	Westland	de Kring
verkoop bedrijf	3	3 x)
weigering verdere deelneming	2	2
administratie ongeschikt	2	-
onteigening	-	1
	7	6

x) Waarvan 1 wegens liquiditeitsmoeilijkheden.

§ 3. Berekening en taxatie van de waarde van de activa

Kassen en verwarmingsinstallaties zijn geactiveerd tegen de boekwaarde op basis van de nieuwwaarde in 1967. Deze werd ontleend aan gegevens die het L.E.I. ten behoeve van de afschrijvings- en renteberekening verzamelt. Van de overige produktiemiddelen (schuren, machines, gereedschappen, e.d.) is voor de waardering uitgegaan van een vast percentage van de nieuwwaarde, nl. 60%. De waarde van deze "overige" duurzame produktiemiddelen maakt voor het Westland 25%, voor de Kring 22% uit van de totale economische boekwaarde die voor de slijtende duurzame produktiemiddelen werd becijferd.

Voor de waarde van de grond werd uitgegaan van de verkoopwaarde. Voor het Westland werd deze gesteld op f. 35 000,-, voor de Kring op f. 30 000,- per hectare (voor Hillegersberg en Capelle aan den IJssel f. 22 500,-).

De woonhuizen zijn, aan de hand van gegevens die door het L.E.I. ter plaatse zijn opgenomen, op verkoopwaarde getaxeerd. De woningen zijn op de balans onderscheiden in bedrijfswoningen en "overige" woningen.

Voor de waardetaxatie van fruitbomen en andere meerjarige gewassen is gebruik gemaakt van kostprijsgegevens van het L.E.I. Op deze basis had ook taxatie plaats van de waarde van de per 1 januari aanwezige teelten van kropsla en andere, in 1968 oogstbare gewassen, al naar het groeistadium waarin deze gewassen zich per die datum bevonden.

De per 1 januari 1968 aanwezige brandstoffen en andere materialen en produkten (voornamelijk druiven) werden door de tuinder naar hoeveelheid en waarde getaxeerd. Lopende vorderingen (veilinggelden) konden met medewerking van de veilingen, bank- en girotegoeden uit de rekening-courantafschriften worden vastgesteld.

Effecten zijn tegen beurswaarde gewaardeerd. De stand van de ledenrekeningen werd grotendeels ontleend aan opgaven van de veilingen. Ook privé-bezittingen welke niet in de fiscale balansen (voor de I.B.-aangifte)

1) Verslagen no. 161 "De financiële positie van het Zuidhollands Glasdistrict, momentopname per 1 januari 1966".

voorkwamen zijn geactiveerd. Dit houdt zowel verband met het feit, dat bij persoonlijke ondernemingen in het algemeen geen scheiding kan worden aangebracht tussen het privé-vermogen en het bedrijfsvermogen, alswel met de omstandigheid dat de ondernemer ook met zijn privévermogen aansprakelijk is voor de schulden van het bedrijf.

§ 4. Indeling van het rapport

De uitkomsten van het onderzoek zijn neergelegd in de bijlagen en in het tekstgedeelte van het rapport. De bijlagen bevatten een weergave van de economische balans per 1 januari 1968 voor groepen van bedrijven die naar verschillende gezichtspunten zijn gevormd, t.w.:

A1 en B1: onderscheiding naar bedrijfstype en solvabiliteit;
A2 en B2: onderscheiding naar ouderdom van de produktiemiddelen en rentabiliteit;
A3 en B3: onderscheiding naar de financiële positie op basis van solvabiliteit en spaarkracht.

De A-bijlagen hebben betrekking op de bedrijven van het Westland, de B-bijlagen op die van de Kring.

Een indruk van de vermogenspositie wordt in hoofdstuk II aan de bijlagen A1 en B1 ontleend. Voor een all-round beeld van de financiële positie dient deze vermogenspositie in verband te worden gebracht met onder meer gegevens over rentabiliteit en spaarkracht van de bedrijven en over de ouderdom van het produktieapparaat (hoofdstuk III). Nadat op grond van solvabiliteit en spaarkracht scheidslijnen werden getrokken voor de beoordeling van de bedrijven op hun financiële positie, zijn de "ongunstige" bedrijven in hoofdstuk IV, de "matige" en "gunstige" bedrijven in hoofdstuk V aan een onderzoek onderworpen. Een slotbeschouwing werd in hoofdstuk VI toegevoegd.

HOOFDSTUK II

De vermogenspositie

§ 1. De balans per 1 januari 1968

a. De activa

Zoals uit de bijlagen A1 en B1 blijkt, is de totale waarde van de bezittingen, gemiddeld per bedrijf, benaderd op f. 233 000,- voor het Westland en f. 239 000,- voor de Kring. Uitgegaan van respectievelijk 3 800 en 2 500 bedrijven per gebied betekent dit een totale waarde voor de tuinbouw in het Zuidhollands Glasdistrict van ± 1,5 miljard gulden.

Van de genoemde waarde van de bezittingen is ± 76% vastgelegd in duurzame produktiemiddelen en bedrijfswoningen, alsmede 11% in voornamelijk privé- en/of reserve activa, onder meer bestaande uit effecten, uit - eerst op langere termijn in geld realiseerbare - leningen aan derden en verplichte deelnemingen in veilingen en coöperatieve aankoopverenigingen, benevens uit gronden en gebouwen buiten het bedrijf. Hoewel de laatstgenoemde objecten op korte termijn in geld zouden kunnen worden omgezet, moet de betekenis hiervan voor de financiering van het bedrijf ons inziens meer worden gezien als zekerheid voor kredietverkrijging. Dit geldt (in uiterste gevallen) ook voor polissen van levensverzekering, die eveneens in deze 11% zijn begrepen.

Het bedrag aan kasgeld, banktegoed en de waarde van vorderingen, voorraden en veldinventaris bedroeg in totaal 12% (Westland) en 14% (de Kring) van de totale waarde van de bezittingen.

Deze activastructuur is in tabel 1, zowel voor alle bedrijven als voor bedrijven van verschillend bedrijfstype en percentage eigen vermogen (solvabiliteit) tot uitdrukking gebracht.

De structuur van de activa van de Westlandse koude bedrijven is minder vast (meer liquide) dan die van de stookbedrijven van dat gebied. Dit geldt ook voor de zeer solvabele (80-100%) bedrijven, waarvan in beide gebieden zowel de vlottende en liquide middelen als de beleggingen buiten bedrijf aanmerkelijk groter zijn dan van de bedrijven met een minder gunstige of ongunstige solvabiliteit.

b. De passiva

De totale waarde van de activa blijkt gemiddeld voor 58% (de Kring) à 61% (het Westland) met eigen vermogen te zijn gefinancierd 1), voor het overige deel werd gebruik gemaakt van vreemd vermogen. Wederom uitgegaan van 3 800 bedrijven voor het Westland en 2 500 voor de Kring kan het bedrag waarmede de tuinbouw van het Zuidhollands Glasdistrict per 1 januari 1968 was gefinancierd, gesteld worden op rond f. 900 miljoen eigen en f. 600 miljoen vreemd vermogen.

1) Worden deze percentages voor elk bedrijf afzonderlijk berekend en daarna (ongewogen) gemiddeld, dan komen deze op 58 voor het Westland, 53 voor de Kring.

Tabel 1. De structuur van de activa per 1 januari 1968

	alle bedrijven	Bedrijfstype overwegend verwarmd	Bedrijfstype overwegend onverwarmd	Solvabiliteit <40%	Solvabiliteit 40-60%	Solvabiliteit 60-80%	Solvabiliteit 80-100%
Westland							
Aantal onderzochte bedrijven	105	64	37	25	29	22	29
	%	%	%	%	%	%	%
Duurzame bedrijfsactiva 1)	78	79	72	88	83	81	64
Deelnemingen en beleggingen	10	10	14	7	10	8	16
Liquide en vlottende middelen	12	11	14	5	7	11	20
De Kring							
Aantal onderzochte bedrijven	98	81	14	31	24	22	21
	%	%	%	%	%	%	%
Duurzame bedrijfsactiva 1)	74	74	78	86	81	78	53
Deelnemingen en beleggingen	12	12	10	7	8	15	19
Liquide en vlottende middelen	14	14	12	7	11	7	28

1) Inclusief bedrijfswoning.

De verhouding waarin de kredieten door banken en particulieren worden verstrekt komt tot uiting in tabel 2, waarin de schulden naar categorie van kredietverstrekkers zijn gespecificeerd.

Tabel 2. De structuur van het vreemde vermogen per 1 januari 1968 naar categorie van kredietverstrekkers

	Westland	de Kring
	%	%
Belastingen en premies	2	1
Leveranciers (materialen)	7	10
Leveranciers (investeringen)	3	3
Familieleden	16	15
Particulieren	1	2
Boerenleenbanken: voorschotten	57	54
kredietthypotheek	10 1)	11
Andere instellingen	4	4
	100	100

1) Inclusief 1% kort krediet.

Een beknopt beeld van de samenstelling van het vreemd vermogen voor de in tabel 1 onderscheiden subgroepen geeft tabel 3, blz. 13.

Het relatieve aandeel van de respectieve kredietverstrekkers in het schuldenpakket blijkt van groep tot groep over het algemeen slechts weinig te verschillen; zulks met uitzondering van de gunstigste solvabiliteitsgroep, die ten aanzien van het geringe bedrag waarmede deze met vreemd vermogen is gefinancierd een sterk afwijkende structuur laat zien.

In het algemeen dient jaarlijks op de leningen te worden afgelost of heeft - zoals bij krediethypotheken - jaarlijks een inperking plaats van het maximaal opneembare bedrag. Leningen welke door familieleden en ook door particulieren zijn verstrekt, wijken hiervan veelal af, zoals blijkt uit een enquête die door het L.E.I. op de desbetreffende bedrijven werd ingesteld en waarvan het resultaat in onderstaande tabel is weergegeven. De in deze tabel gemaakte onderscheiding tussen "aflossing vrij" en "aflossing geen" kon in een aantal gevallen niet scherp worden getrokken.

Tabel 4. Aflossingsplicht bij leningen van familie en particulieren (bedrag van de lening in % van totaal)

	Westland	de Kring
	%	%
Aflossing jaarlijks	22	30
Aflossing ineens na x jaar	1	3
Aflossing op verzoek kredietgever	4	12
Aflossing vrij (wanneer mogelijk)	31	40
Aflossing geen	42	15
	100	100
Totaalbedrag lening gemiddeld per bedrijf	f. 16 300,-	f. 17 000,-

Tabel 3. De structuur van het vreemde vermogen per 1 januari 1968 in de onderscheiden subgroepen

	alle bedrijven	Bedrijfstype overwegend verwarmd	overwegend onverwarmd	Solvabiliteit <40%	40-60%	60-80%	80-100%
	%	%	%	%	%	%	%
Westland							
Korte schulden	13	14	7	14	9	12	24
Leningen van familie en part.	17	18	18	16	16	27	24
Leningen van kredietinstell.	70	68	75	70	75	61	52
Totale schuld in gld. x 1 000	91	121	46	169	118	63	17
De Kring							
Korte schulden	14	14	23	12	13	15	41
Leningen van familie en part.	17	17	15	17	18	11	32
Leningen van kredietinstell.	69	69	62	71	69	74	27
Totale schuld in gld. x 1 000	100	115	36	176	93	75	24

§ 2. Vergelijking met de balans per 1 januari 1966

De gemiddelde balans per 1 januari 1968 is in tabel 5 vergeleken met die van 1 januari 1966. Deze vergelijking heeft betrekking op 203 bedrijven die op beide data in het onderzoek waren betrokken.

Tabel 5. Vergelijking balanspositie 1 januari 1966 - 1 januari 1968 (voorlopige cijfers, gemiddeld per bedrijf)

	Het Westland		De Kring	
	1-1-1966	1-1-1968	1-1-1966	1-1-1968
Aantal bedrijven	105	105	98	98
	x f.1000	x f.1000	x f.1000	x f.1000
Activa				
Grond	31	37	25	29
Duurzame slijtende prod.midd.	114	119	137	128
Bedrijfswoning(en)	25	25	18	19
Voorraden, vord. en liq. midd.	22	27	30	34
Overige beleggingen	22	24	23	29
Totale activa	214	232	233	239
Passiva				
Vreemd verm. (op korte termijn)	10	11	11	15
Vreemd verm. (op lange termijn)	73	80	82	86
Totaal vreemd vermogen	83	91	93	101
Eigen vermogen	131	141	140	138
Totale passiva	214	232	233	239
Eigen vermogen in procenten van het totaalvermogen (gewogen)	61	61	60	58
(ongewogen)	59	58	56	53

Blijkens deze balansen is de totale waarde van de bezittingen in deze 2 jaren met betrekking tot de Westlandse bedrijven toegenomen met gemiddeld f. 18 000,-, van de bedrijven van de Kring met gemiddeld f 6 000,- per bedrijf. Deze toeneming ging gepaard met een uitbreiding van het vreemde vermogen van per saldo f. 8 000,- per bedrijf in beide gebieden. Als gevolg hiervan is de vermogenspositie van het Westland vrijwel ongewijzigd gebleven, die van de Kring daarentegen verslechterd. Deze ontwikkeling komt tot uiting in het percentage eigen vermogen.

De cijfers zijn nog iets geflatteerd als gevolg van een sterke opwaardering van de grond (de in 1966 toegepaste normen voor deze waardering waren aan de lage kant). Anderzijds is de vermogenspositie aangetast

door een daling van de nieuwwaarde van de duurzame produktiemiddelen. Hierdoor geeft een vergelijking van de waarde van deze produktiemiddelen op de beide waarnemingsdata geen juist beeld van de bedragen die per saldo netto zijn geïnvesteerd. Op grond van extra-comptabele becijferingen werd het bedrag van de netto-investeringen in deze twee jaren voor het Westland op rond f. 10 000,- positief en voor de Kring op rond f. 1 000,- negatief benaderd.

Tegenover de negatieve netto-investering in de Kring staat een uitbreiding van de liquiditeiten (kas- en banksaldi, e.d.) en beleggingen in deze beide jaren met f. 10 000,- per bedrijf, maar ook de eerder genoemde uitbreiding van het vreemde vermogen met f. 8 000,- per bedrijf. Ook in het Westland nam het vreemde vermogen met f. 8 000,- toe. Daar staat echter tegenover de becijferde uitbreiding van de produktiecapaciteit en een toeneming van liquiditeiten en beleggingen met f. 7 000,- per bedrijf.

De liquiditeit op korte termijn - voorgesteld door het verschil tussen de liquide en vlottende middelen enerzijds en de schulden op korte termijn anderzijds - onderging in het Westland enige verbetering. In de Kring bleef deze liquiditeit vrijwel ongewijzigd.

HOOFDSTUK III

Kengetallen voor de beoordeling van de financiele positie

§ 1. Diverse kengetallen

Het kengetal voor de solvabiliteit: de procentuele verhouding van het eigen vermogen ten opzichte van het totale vermogen vormt een belangrijk gegeven voor het inzicht in de financiële positie. Naarmate dit kengetal hoger is, is de weerstandskracht tegen financiële risico's in het algemeen groter, mede doordat men potentieel over meer kredietruimte zal kunnen beschikken. Dit laatste is uiteraard van meer factoren afhankelijk, zoals b.v. de waarde van de produktiemiddelen ten opzichte van de nieuwwaarde daarvan, de kansen op een gunstige rentabiliteit, respectievelijk besparing, alsook de mate waarin over liquide of op korte termijn liquideerbare reserves wordt beschikt.

In tabel 6, blz. 17 zijn de kengetallen,die in dit verband als belangrijke informatie naast die van het percentage eigen vermogen voor een globale verkenning van de financiële positie kunnen dienen als gemiddelden,voor de onderscheiden groepen tot uitdrukking gebracht.

Zoals ook reeds uit tabel 1 kon worden geconstateerd loopt de mate waarin de bedrijven met eigen vermogen zijn toegerust sterk uiteen: de bedrijven blijken over de van hoog tot laag onderscheiden solvabiliteitsklassen vrij gelijkmatig te zijn verdeeld. Ten aanzien van de bedrijven met minder dan 40% eigen vermogen zij vermeld dat het percentage van 13 bedrijven (Westland), respectievelijk 11 bedrijven (de Kring) minder dan 20% bedroeg en van enkele van deze bedrijven zelfs negatief was. Deze grote verschillen van bedrijf tot bedrijf zijn voor een deel - wij mogen gerust zeggen voor een belangrijk deel - ontstaan door de mate waarin de vele uitbreidings- en diepteïnvesteringen die in de laatste jaren in dit Glasdistrict hebben plaatsgehad uit besparingen konden worden gefinancierd. Uit de boekwaardepercentages blijkt dat, althans in de Kring, relatief meer werd geïnvesteerd door bedrijven met een geringer percentage eigen vermogen. Ook in het Westland zijn de produktiemiddelen van bedrijven met een hoog percentage eigen vermogen gemiddeld ouder dan die van de overige bedrijven.

De cijfers van de kolommen 4 en 5 tonen, zowel in jaren van gunstige als in jaren van ongunstige rentabiliteit, duidelijke verschillen in spaarkracht aan tussen de bedrijven in de diverse solvabiliteitsklassen. De discrepantie in de verhouding besparingen - investeringen heeft de solvabiliteit van vele bedrijven aangetast. Anderzijds droeg het financieringsgedrag van andere bedrijven bij tot handhaving of verbetering daarvan. Lag het accent van de ongunstige financieringsverhouding in de jaren

Tabel 6. Kengetallen als hulpmiddel ter beoordeling van de financiële positie (ongewogen gemiddelden)

	Aantal bedrijven	Eigen vermogen in % tot. verm.	Boekw. duurz. prod. midd.1)	Bespring in % van de kosten gemiddeld 1962/63	Bespring in % van de kosten gemiddeld 1964/65	Opbrengsten per f. 100,- kosten gemidd. 1964 t/m 1967	Liq. en vlott. midd. + eff. in % balanstotaal	Leeftijd (oudste) ondernemer
	1	2	3	4	5	6	7	8
Overwegend verwarmd	64	52	55	16	1	101	11	46
Overw. onverwarmd	37	68	57	11	7	97	15	46
< 40% eigen vermogen	25	19	57	7	-8	90	5	42
40- 60% eigen vermogen	29	48	58	9	-2	97	8	44
60- 80% eigen vermogen	22	71	58	20	11	105	11	44
80-100% eigen vermogen	29	93	52	20	11	103	22	53
Alle bedrijven	105	58	56	14	3	99	12	46
De Kring								
Overwegend verwarmd	81	52	55	18	2	95	15	47
Overw. onverwarmd	14	53	55	-3	-5	83	11	46
< 40% eigen vermogen	31	16	58	10	-6	88	7	40
40- 60% eigen vermogen	24	51	56	15	3	95	11	44
60- 80% eigen vermogen	22	68	53	14	3	93	8	52
80-100% eigen vermogen	21	92	51	19	8	96	31	56
Alle bedrijven	98	53	55	14	1	93	15	47

1) In procenten van de nieuwwaarde.

voor 1964 vooral op de vele investeringen, in de jaren daarna waren het vooral de ontsparingen die de solvabiliteit van vele bedrijven ongunstig beïnvloedden. In verband met de grote invloed van de jaarlijkse besparingen op de financiële positie zal aan de spaarkracht van de ondernemers bij de beoordeling van de financiële positie (hoofdstukken IV en V) veel aandacht worden besteed.

Wat de voorraad liquide en vlottende middelen betreft, deze zijn gemiddeld per groep betrekkelijk gering, behoudens wat de hoogste solvabiliteitsgroepen betreft. Dit kengetal is voor de beoordeling van de financiële positie vooral van betekenis als het gaat om de vraag in hoeverre bedrijven met oude produktiemiddelen over voldoende "reserves" beschikken om aanstaande vervangingsinvesteringen zonder betalingsmoeilijkheden te kunnen verrichten. Hoewel de reserves ook in objecten als woonhuizen en grond zijn belegd, zijn deze beleggingen in tabel 6 niet in het kengetal opgenomen. De reden hiervan is dat, naarmate meer van krediet gebruik wordt gemaakt, de kans groter is dat deze beleggingen reeds als zekerheid hiervoor zijn gesteld.

In dit verband is van bedrijven waarvan de slijtende duurzame produktiemiddelen per 1 januari 1968 een gemiddelde boekwaarde hadden van minder dan 40%, nagegaan of de weerstandskracht op grond van de activastructuur gunstig of ongunstig kon worden beoordeeld. Voor 7 van de 13 bedrijven (7 Westlandse en 6 Kringbedrijven), die dit betroffen, vrijwel alle behorend tot de solvabiliteitsklasse 80-100%, luidde het oordeel gunstig, voor de overige 6, die in alle solvabiliteitsklassen waren vertegenwoordigd, ongunstig.

Zoals tenslotte uit kolom 8 blijkt, zijn de ondernemers van bedrijven met een gunstige solvabiliteit gemiddeld ouder dan die van de bedrijven met een ongunstige solvabiliteit.

Op de solvabiliteitscijfers kan een kleine correctie ten gunste worden aangebracht ten gevolge van het feit dat een deel van de bedrijven onder meer met familieleningen is gefinancierd, waarop niet behoeft te worden afgelost. Deze leningen dragen dus min of meer het karakter van eigen vermogen. Worden deze als zodanig beschouwd dan bedraagt de (ongewogen)gemiddelde solvabiliteit voor de onderscheiden groepen:

	Westland		de Kring	
	ongecorrigeerd	gecorrigeerd	ongecorrigeerd	gecorrigeerd
Overwegend verwarmd	52	55	52	53
Overw. onverwarmd	68	69	53	53
< 40% eigen vermogen	19	22	16	17
40- 60% eigen vermogen	48	52	51	52
60- 80% eigen vermogen	71	71	68	69
80-100% eigen vermogen	93	93	92	93
Alle bedrijven	58	60	53	54

§ 2. Solvabiliteit en spaarkracht

De financiële positie van een bedrijf wordt derhalve niet alleen door het percentage eigen vermogen bepaald. Een belangrijke factor vooral ook is de mate waarin in de toekomst zal kunnen worden gespaard om de toekomstige vermogensbehoeften te kunnen dekken en daarmede de continuïteit te kunnen handhaven. Uit het onderzoek is gebleken dat in de jaren 1964 en 1965 gemiddeld 55% van de bedrijven hadden gespaard, 45% van de bedrijven hadden ontspaard. In verband met het feit dat de rentabiliteit in 1966 en 1967 ongunstiger was dan in 1964 en 1965 kan worden gesteld dat onder de rentabiliteitsverhoudingen van de laatste 4 jaar de helft van de bedrijven tot besparing kwam, de andere helft op het eigen vermogen inteerde. Bij vergelijking blijkt in tabel 7, blz.20 dat er tussen bedrijven die in 1964/'65 bespaarden, respectievelijk ontspaarden met betrekking tot de vermogenspositie grote verschillen bestaan.

De vermogenvormende bedrijven hebben zich tot grotere eenheden weten te ontwikkelen dan de ontsparende bedrijven; er zijn bovendien meer reserves gevormd en de bedrijven zijn met minder vreemd vermogen gefinancierd. Dit laatste komt tot uiting in de grote verschillen in percentage eigen vermogen. De ondernemers van de besparende bedrijven hebben hun bedrijf in een veilige verhouding tussen eigen en vreemd vermogen gefinancierd. Ten aanzien van de ontsparende bedrijven draagt deze verhouding, zoveel te meer omdat deze bedrijven op het eigen vermogen interen, een veel riskanter karakter met betrekking tot de mogelijkheid om steeds aan alle betalingsverplichtingen te voldoen, om niet te spreken van de mogelijkheid om investeringen te verrichten die noodzakelijk zijn om het bedrijf up to date te houden. Bij een matige uitbreiding van stel 10% van de jaarkosten (4% van het geïnvesteerde vermogen) per jaar zou, bij een evenwichtige verhouding in de financiering met eigen en vreemd vermogen, een besparing van 5% per jaar noodzakelijk zijn. Op basis van het rentabiliteitsniveau 1964/'65 kan slechts 40% van de bedrijven hieraan voldoen. Op basis van het niveau 1962/'63 bedraagt dit percentage 65%. Hieruit blijkt dat zelfs onder gemiddeld gunstige rentabiliteitsverhoudingen een vrij groot deel van de bedrijven niet in staat is een minimale groei met voldoende eigen middelen te financieren.

Hoezeer de besparingen in de laatste 10 jaar ten opzichte van de uitbreidings- en diepteïnvesteringen onder de maat zijn gebleven wordt aangetoond door een daling van het percentage eigen vermogen - ondanks de prijsstijgingen voornamelijk van grond en woonhuizen - van 72 naar 60. De liquiditeit op lange termijn, dat is de mate waarin men in staat is steeds tijdig aan alle betalingsverplichtingen die uit de opcontinuïteit gerichte exploitatie van het bedrijf ontstaan, te voldoen, is daardoor ernstig verzwakt.

Vele bedrijven verkeren thans in een situatie waarin vervangingsinvesteringen moeten worden uitgesteld omdat de afschrijvingen geheel of ten dele het door ontsparing ontstane liquiditeitstekort moeten dekken. Hoewel de liquiditeit op lange termijn hierdoor wordt verslechterd, kunnen in het bijzonder de nieuwere bedrijven, het nog lang volhouden, tenzij de ontsparing zo groot is dat ook de voorraad kasmiddelen wordt aan-

Tabel 7. De gemiddelde balans per 1 januari 1968 (x f. 1 000,-)

	Westland			De Kring		
	alle bedrijven	bedr. die in '64/65 hebben besp.	bedr. die in '64/65 hebben ontsp.	alle bedrijven	bedr. die in '64/65 hebben besp.	bedr. die in '64/65 hebben ontsp.
Aantal bedrijven	105	58	47	98	55	43
Opbrengst 1962/63 in proc. van de kosten	118	127	108	111	116	105
Opbrengst 1964/67 in proc. van de kosten	99	108	88	93	99	85
Besparing 1964/65 in proc. van de kosten	3	14	-10	1	11	-11
Bezittingen						
Grond	37	37	36	29	31	26
Slijtende produktiemiddelen	119	133	102	128	152	98
Bedrijfswoning(en)	25	27	22	19	22	15
Voorraden, vorderingen, liquide middelen	27	38	13	34	47	16
Beleggingen, leningen, e.d.	24	30	19	29	39	17
Totaal	232	265	192	239	291	172
Gefinancierd met						
Kort krediet	11	9	14	15	14	15
Krediethypotheek Boerenleenbank	8	4	12	11	9	13
Vaste voorschotten Boerenleenbank	52	48	57	54	51	58
Overige banken	4	3	4	3	3	5
Familie en particulieren	16	15	19	17	20	13
Totaal vreemd vermogen	91	79	106	100	97	104
Eigen vermogen	141	186	86	139	194	68
Totaal	232	265	192	239	291	172
Eigen vermogen in proc. totale vermogen	61	70	45	58	67	39
Boekwaarde duurzame produktiemiddelen in proc. van de nieuwwaarde	56	58	53	55	56	54
Gemiddelde leeftijd (oudste) ondernemer	46	44	48	47	47	47

getast. Deze voorraad is, zoals uit tabel 7 ten aanzien van de ontsparende bedrijven blijkt, niet groot (liquide en vlottende middelen gemiddeld 8% van de totale balanswaarde). Zij bevat in de meeste gevallen geen reserves voor het opvangen van verliezen.

§ 3. Indelingscriteria voor de beoordeling van de bedrijven op hun financiële positie

Uit het voorgaande volgt, dat de solvabiliteit en de spaarkracht belangrijke maatstaven zijn voor onderscheiding van de bedrijven naar hun financiële positie, althans als het gaat om continuïteitskansen in nabije jaren. Op lange termijn bezien dient noodzakelijk de behoefte aan vermogen ter vervanging van versleten produktiemiddelen in de beoordeling te worden betrokken, om nog niet te spreken van de middelen die nodig zijn om het produktieapparaat overeenkomstig de ontwikkeling van de produktietechniek op peil te houden.

In verband met de huidige situatie in dit district - waarin de aanwezigheid van voldoende eigen vermogen, respectievelijk de mogelijkheid tot vergroting van het eigen vermogen veelal zwaarder weegt dan de noodzaak om duurzame produktiemiddelen tijdig te vervangen - hebben wij ons voor een indeling van de bedrijven naar hun financiële positie bepaald tot de criteria: solvabiliteit (eigen vermogen in procenten van het balanstotaal per 1 januari 1968) en spaarkracht (besparingen in 1964 en 1965 in procenten van de kosten over deze jaren).

Op deze basis zijn de bedrijven van elk der beide gebieden verdeeld in 3 groepen en wel op de wijze zoals in onderstaande frequentietabellen is voorgesteld.

Tabel 8. Aantal bedrijven per klasse van solvabiliteit, respectievelijk spaarkracht

Percentage eigen vermogen	Westland				De Kring			
	Besparing 1964/'65 in procenten van de kosten				Besparing 1964/'65 in procenten van de kosten			
	negatief		positief		negatief		positief	
	>10	10-0	0-10	>10	>10	10-0	0-10	>10
< 20	6	5	2	0	6	2	1	2
20- 40	5	1	5	1	9	3	4	4
40- 60	8	9	7	5	1	8	7	8
60- 80	2	5	4	11	5	5	8	4
80-100	3	3	6	17	1	3	8	9

Bij deze onderscheiding van bedrijven met respectievelijk ongunstige, matige en gunstige financiële positie is voor bedrijven met een percentage eigen vermogen van minder dan 20 en van 80 en meer alleen de solvabiliteit, voor de overige bedrijven tevens de mate van spaarkracht in acht genomen.

In de volgende hoofdstukken zal de positie van deze groepen nader worden geanalyseerd. Daarbij zal elke groep in een tweetal subgroepen worden gesplitst en wel op de wijze zoals in tabel 8, door een stippellijn is aangegeven.

HOOFDSTUK IV

Bedrijven met een ongunstige financiele positie

§ 1. De balans per 1 januari 1968

Zoals uit tabel 9 blijkt, hebben de bedrijven waarvan de financiële positie ongunstig wordt beoordeeld in 1964 en 1965 nagenoeg zonder uitzondering ontspaard. De verschillen tussen de bedrijven van deze groep bestaan dan ook meer in het bijzonder uit de verschillende mate waarin zij met eigen vermogen zijn gefinancierd. In verband hiermede zijn de bedrijven nader onderscheiden in een groep met minder dan 20% eigen vermogen en in een groep met 20% of meer eigen vermogen.

De vermogenspositie van deze beide subgroepen blijkt uit onderstaande balans.

Tabel 9. Verkorte balans per 1 januari 1968 (in f. 1 000,- gemiddeld per bedrijf)

	Westland		De Kring	
	percentage eigen vermogen			
	<20	20 en meer	<20	20 en meer
Groep	1	2	3	4
Aantal bedrijven	13	14	11	13
Activa				
Duurz. bedr.activa (incl. bedr.woning)	165	170	173	152
Liquide en vlottende middelen	9	8	10	14
Leningen, deelnemingen, belegg.	7	22	13	14
Totaal activa	181	200	196	180
Passiva				
Leveranciers (materialen)	18	9	30	12
Leveranciers (investeringen)	6	3	5	2
Overige korte schulden	3	1	1	1
Totaal korte schulden	27	13	36	15
Kredietbyp. coöp. landbkredietinst	15	23	20	21
Vaste voorschotten (idem)	98	60	100	71
Leningen ov. kredietinstellingen	3	3	13	5
Leningen familie en particulieren	26	23	29	19
Totaal vreemd vermogen	169	122	198	131
Eigen vermogen	12	78	- 2	49
Totaal passiva	181	200	196	180

Tabel 9 (vervolg). Verkorte balans per 1 januari 1968
(in f. 1 000,- gemiddeld per bedrijf)

	Westland		De Kring	
	percentage eigen vermogen			
	<20	20 en meer	<20	20 en meer
Enkele kengetallen				
Eigen vermogen in proc. balanstotaal	7	39	- 1	27
Opbrengst per f. 100,- kosten gemiddeld 1964/'67	87	84	86	77
Opbrengst per f. 100,- kosten gemiddeld 1962/'63	104	102	99	94
Besparing per f. 100,- kosten gemiddeld 1964/'65	-10	-15	-10	-13
Boekwaarde duurzame prod.midd. in procenten van de nieuwwaarde	55	55	56	58
Leeftijd (oudste) ondernemer	43	46	40	43

In alle groepen is het vermogen in zeer hoge mate in duurzame activa belegd. De liquide en vlottende middelen kunnen reeds op het eerste gezicht worden beschouwd als zijnde onvoldoende om, zonder behulp van krediet, de lopende uitgaven te dekken en de korte verplichtingen op tijd na te komen. Bij de bespreking van de liquiditeit op korte termijn komen wij hier nog op terug.

De financiering van de activa geschiedt door de bedrijven van de groep met een solvabiliteit van minder dan 20% (per definitie) geheel of vrijwel geheel met vreemd vermogen. Van de Kring-bedrijven zijn er zelfs 6, van de Westlandse bedrijven is er 1, waarvan het vreemde vermogen een hoger bedrag vertegenwoordigt dan de waarde van de activa. Conform de criteria voor de groepsonderscheiding is de solvabiliteit van de andere groepen aanmerkelijk gunstiger, de spaarkracht van deze bedrijven, blijkend uit de kengetallen voor de gemiddelde besparingen in 1964 en 1965, (nog) ongunstiger dan die van de eerstgenoemde bedrijven: de sterk verliesgevende uitkomsten in de jaren 1964 t/m 1967 hebben geleid tot ontsparingen die voor de jaren 1964 en 1965 werden becijferd op 10 tot 15% (van de jaarkosten) gemiddeld per groep. Zelfs in de goede jaren 1962 en 1963 waren de kosten van deze bedrijven gemiddeld niet ten volle of nauwelijks door de opbrengsten gedekt.

De financiering van deze zwak-solvabele, tevens onrendabele, bedrijven had in overwegende mate plaats door de coöperatieve landbouwkredietinstellingen, deels onder garantie van het Borgstellingsfonds. Familieleden droegen eveneens in noemenswaardige mate aan de kredietvoorziening bij. Deze leningen dragen vrijwel geheel het karakter van vreemd vermogen, met uitzondering van de Westlandse groep van "20% eigen vermogen en meer", waarvan twee derde van het bedrag van de familieleningen het karakter van eigen vermogen draagt (geen aflossings-

plicht). Ook ten aanzien van de Westlandse bedrijven met minder dan 20% eigen vermogen wordt met betrekking tot de aflossing door de familieleden een soepele houding aangenomen. Dit geldt in zoverre ook voor de bedrijven van de Kring, dat 50% van de desbetreffende bedragen aan een aflossingsschema is gebonden, respectievelijk op order van de kredietgever moet worden terugbetaald. De financiering door familieleden draagt derhalve in mindere of meerdere mate bij tot een iets mildere beoordeling van de vermogenspositie.

De schulden op korte termijn zijn bij de bedrijven met minder dan 20% eigen vermogen hoog opgelopen. Dit geldt vooral de schulden aan leveranciers van materialen.

§ 2. Vermogens- en kapitaalmutaties in recente jaren

Een indruk van de financiële ontwikkeling van deze bedrijven in enkele voorafgaande jaren geeft tabel 10.

Tabel 10. Vermogens- en kapitaalmutaties (in f. 1 000,- gemiddeld per bedrijf)

	Westland		De Kring	
	percentage eigen vermogen			
	<20	20 en meer	<20	20 en meer
Aantal bedrijven	13	14	11	13
Aantal ondernemers per bedrijf	1,2	1,0	1,2	1,2
Aantal gezinsleden per bedrijf	6	6	6	6
Jaark.(1967)gem. per bedr. x f. 1 000,-	75	78	99	77
Gezinsinkomen uit bedrijf 1967	7,0	6,7	8,5	7,1
Gezinsinkomen uit bedrijf 1966	10,6	7,3	4,3	4,8
Gezinsink.totaal 1964 en 1965 gem.p.jaar	7,7	7,6	7,6	4,9
Privé-uitg.(incl.bel.) '64-'65 gem.p.jaar	14,8	17,1	15,1	14,9
Mut. eigen verm. 1962 en 1963 gem.p.jaar	2,7	- 6,2	0,5	7,3
Mut. eigen verm. 1964 en 1965 gem.p.jaar	-7,0	- 9,2	- 6,8	- 9,7
Mut. vr. verm. 1964 en 1965 gem.p.jaar	29,2	13,1	33,9	33,6
Mut. totaal verm. 1964 en 1965 gem.p.jaar	22,2	3,9	27,1	23,9
Mutaties kapitaal gemiddeld 1964 en 1965:				
bruto-investering	26,4	14,9	40,0	35,3
afschrijving	9,9	11,5	14,7	12,4
netto-investering	16,5	3,4	25,3	22,9
mutaties liquide en vlottende middelen, deelnemingen, leningen en beleggingen	5,7	0,5	1,8	1,0
totaal kapitaalmutaties	22,2	3,9	27,1	23,9
Investeringen gemiddeld 1966 en 1967:				
bruto-investering 1)	13,8	12,8	11,8	11,9
afschrijving	11,4	11,8	16,0	13,0
netto-investering	2,4	1,0	- 5,8	- 1,1

1) Extra-comptabele becijfering.

Het gezinsinkomen in de jaren 1964 t/m 1967 lag voor alle onderscheiden groepen gemiddeld op zodanig laag niveau, dat hieruit slechts de helft van de privé-uitgaven van het gezin konden worden bestreden. De andere helft werd op het eigen vermogen ingeteerd. In 1964 en 1965 is deze ontsparing geheel gefinancierd met vreemd vermogen. De liquide en vlottende middelen zijn niet verminderd, doch zelfs nog toegenomen. Deze toeneming is derhalve eveneens met vreemd vermogen gefinancierd, evenals de netto-investeringen, die vooral bij de bedrijven van de Kring grote bedragen beliepen (f. 45 000,- à f. 50 000,- in 2 jaar tijds). Het behoeft geen betoog dat een dergelijk financieringsgedrag in belangrijke mate tot de zwakke financiële positie van het moment heeft bijgedragen.

Gezien de lage inkomens in 1966 en 1967 is in deze jaren verder op het eigen vermogen ingeteerd en is de financiële positie weer verder verslechterd. Weliswaar zijn de investeringen belangrijk in omvang teruggelopen, met name in de Kring; ze waren evenwel nog te hoog om althans de vermogenspositie te kunnen consolideren. Om dit te bereiken zouden de afschrijvingen zowel het tekort hebben moeten kunnen opvangen, als de aflossingen hebben moeten kunnen financieren. Hiervoor waren de afschrijvingen in het algemeen niet toereikend, zodat niet steeds aan alle verplichtingen kon worden voldaan, en voor de financiering van investeringen, nieuwe verplichtingen moesten worden aangegaan.

Na deze gemiddelde cijfers volgt in tabel 11, blz.27 een verdeling van het totale aantal bedrijven dat met "ongunstig" werd gekwalificeerd naar klassen van - voor de beoordeling van de financiële positie relevante - kengetallen.

§ 3. De liquiditeit op korte termijn

Een bedrijf kan op korte termijn liquide worden beschouwd, wanneer het over voldoende liquide en vlottende middelen beschikt om de schulden die op korte termijn vervallen, te voldoen, alsook om de lopende uitgaven tot het moment waarop deze door de opbrengsten worden gedekt, te kunnen financieren. De liquiditeit wordt verhoogd indien men boven deze middelen nog over kredietruimte kan beschikken, zoals b.v. bij de kredieth ypotheek.

Tabel 12 geeft een beeld van het "werkkapitaal", dit is het saldo van de voorraad liquide en vlottende middelen enerzijds en van de schulden op korte termijn anderzijds, (saldo I). Aan dit saldo is vervolgens het bedrag dat per balansdatum aan krediethypotheek kon worden opgenomen toegevoegd (saldo II). (Tabel 12, zie blz.28).

Zonder rekening te houden met de krediethypotheek waren de beschikbare middelen gemiddeld onvoldoende om de schulden op korte termijn te voldoen. Dit geldt in sterke mate voor de bedrijven met minder dan 20% eigen vermogen. Met inbegrip van de kredietruimte wordt de liquiditeit, althans voor de Westlandse bedrijven, gunstiger: van de groepen met 20% en meer eigen vermogen waren 9 van de 14 Westlandse en 5 van de 13 Kringbedrijven volgens deze voorstellingswijze liquide. Voor de andere groepen was dit slechts ten aanzien van 4 van de 13 Westland-

Tabel 11. Verdeling van de bedrijven met een zwakke financiële positie over klassen van kengetallen

	Liq. en vlott. midd. in proc. balanstotaal		Eigen verm. in proc. balanstotaal		Netto-overschot per f. 100,- kosten 1964 t/m 1967		Besparing per f. 100,- kosten 1964/'65		Boekwaarde duurz. prod. in proc. v.d. nieuwwaarde		Leeftijd (oudste) ondernemer	
Gebied	W	K	W	K	W	K	W	K	W	K	W	K
Negatief												
>30				2	2	7		1				
30-20				1	8	2	5	4				
20-10			1	1	7	9	14	11				
10- 0				2	6	5	7	5				
Positief												
0- 10	24	21	6	2	4	1	1	1				
10- 20	3	2	6	3				2				
20- 30			1	6						1	2	4
30- 40		1	2	6					2	1	8	6
40- 50			6	1					4	4	9	8
50- 60			4						15	7	6	5
60- 70			1						4	7	2	
70- 80									2	3		1
80- 90												
90-100										1		

Gebied W = Westland.
Gebied K = de Kring.

Tabel 12. Het werkkapitaal per 1 januari 1968 (in f. 1 000,- gemiddeld per bedrijf)

	Westland		De Kring	
	percentage eigen vermogen			
	<20	20 en meer	<20	20 en meer
Voorraad liquide en vlottende middelen	9	8	10	14
af: krediet op korte termijn	27	13	36	15
Saldo I	-18	- 5	-26	- 1
Beschikkingsruimte krediet-hypotheek	3	7	0	0
Saldo II	-15	2	-26	- 1
Saldo II in proc. v.d. jaarkosten 1967	-19	3	-26	- 2
Spreiding saldo II in proc. van de jaarkosten:	Aantal bedrijven			
negatief >20%	4	0	5	2
negatief 20- 0%	5	5	3	6
positief 0-20%	3	8	3	4
positief >20%	1	1	0	1

se en 3 van de 11 Kringbedrijven het geval.

§ 4. De bestedingsruimte

Aan de middelen waarover per 1 januari 1968 kon worden beschikt kunnen de bedragen die terzake van de afschrijvingen op duurzame produktiemiddelen uit de opbrengsten in de loop van het jaar moeten vrijkomen, worden toegevoegd. Trekt men hier de verplichte aflossingen van af, dan wordt het bedrag verkregen dat in 1968 beschikbaar zou zijn indien de besparingen 0 zouden bedragen. In tabel 13 zijn deze mutaties (welke ten aanzien van de aflossingen deels op informatie, deels op taxatie berusten) en het nieuwe saldo (III) tot uitdrukking gebracht. Saldo III stelt dus voor het bedrag dat in 1968 voor de financiering van de teelt en eventuele investeringen beschikbaar zou zijn indien alle schulden die per 1 januari 1968 op korte termijn bestonden, in 1968 worden voldaan. Saldo III is voorts uitgedrukt in procenten van de jaarkosten, met aanvullende vermelding van het percentage dat zou ontstaan indien de besparingen en ontsparingen - in procenten van de kosten - in 1968 per saldo even groot zouden zijn als zij in 1964 en 1965 gemiddeld zijn geweest.

Tabel 13. De bestedingsruimte in 1968 (in f.1 000,- gemiddeld per bedrijf)

	Westland		De Kring	
	percentage eigen vermogen			
	<20	20 en meer	<20	20 en meer
Saldo II	-15	2	-26	- 1
Bij: afschrijvingen (1967)	11	12	16	13
Af : verplichte aflossingen	- 7	- 6	-13	-11
af : inperking krediethypotheek	pm	pm	pm	pm
Saldo III	-11	8	-23	1
Saldo III in proc. v.d.kosten (1967)	-15	10	-23	1
Idem incl. besparing/ontsparing 1964/1965 in proc.v.d.kosten	-25	- 5	-33	-12

Wanneer de schulden op korte termijn geheel in 1968 zouden worden voldaan, zoals in tabel 13, om de gedachte te bepalen is verondersteld, dan zouden de bedrijven met minder dan 20% eigen vermogen onmiddellijk weer belangrijke bedragen moeten lenen, zowel om het tekort aan liquiditeiten (tot 0%) op te heffen als om in de behoefte aan korte middelen voor de financiering van de teelt en eventuele investeringen (stel te zamen 30% van de kosten) te voorzien. De bedragen worden nog groter wanneer in 1968 in even sterke mate op het eigen vermogen zou worden ingeteerd als in de jaren 1964 en 1965 gemiddeld het geval was.

In feite zullen de bedrijven in belangrijke mate door leveranciers blijven gefinancierd, waarbij betalingen op oude leveranties worden gecompenseerd door schulden voor nieuwe leveranties. Zonder belangrijke financiële hulp van de bank, familie en/of sociale diensten zal het niet mogelijk zijn deze bedrijven verder te continueren. Voor een deel kan deze hulp bestaan uit uitstel van aflossing of vermindering van de jaarlijkse aflossingsverplichting door herziening van het aflossingsplan. Ten aanzien van de leningen die van banken werden verkregen kon worden vastgesteld dat de aflossingen die in 1966 en 1967 door de bedrijven met minder dan 20% eigen vermogen zijn verricht, respectievelijk 86% (Westland) en 75% (de Kring) van de aflossingsverplichtingen uitmaakten. Voor de groepen met 20% of meer eigen vermogen lagen deze percentages op respectievelijk 100 en 71.

Voor de bedrijven met 20% of meer eigen vermogen is de toestand van deconfiture waarin ook deze bedrijven gemiddeld zijn geraakt, nog niet van dien aard dat van een onmiddellijk gevaar voor een verbreking van de continuïteit moet worden gesproken. Bij voortgaande ontsparing in een mate zoals in de afgelopen jaren het geval was zullen deze bedrijven echter spoedig in een zelfde catastrofale positie komen te verkeren als die waarin de groep met minder dan 20% eigen vermogen zich thans bevindt.

§ 5. De liquiditeit op lange termijn

Een beschouwing van de liquiditeit van deze bedrijven op lange termijn heeft alleen zin indien de rentabiliteit in de (naaste) toekomst zo veel beter wordt, dat er positieve in plaats van negatieve besparingen worden verkregen. Gesteld dat dit het geval is, dan moet de vraag worden gesteld of deze besparingen dan voldoende zullen zijn om voor de continuïteitshandhaving noodzakelijke vervangings- en diepteïnvesteringen in een voor de financiële positie bevredigende verhouding tussen eigen en vreemd vermogen te financieren. De positie die de bedrijven in dit opzicht innemen hangt dan niet alleen van de solvabiliteit van het moment en van de spaarcapaciteit af, maar ook van de leeftijd en de moderniteit van het produktieapparaat.

Een aanwijzing hiervoor vormt het kengetal: boekwaarde van de slijtende duurzame produktiemiddelen in procenten van de nieuwwaarde van deze produktiemiddelen. Naarmate dit percentage lager is, ligt er een zwaardere financiële last op de bedrijven om de achterstand ten opzichte van een bedrijf van gemiddelde leeftijd door middel van investeringen te corrigeren. De meeste bedrijven van de onderscheiden groepen van de Kring verkeren, wat deze factor betreft, in een gunstige positie. Het zijn immers vooral de vele investeringen in recente jaren geweest die, te zamen met de ongunstige rentabiliteitsverhoudingen, tot de zwakke financiële positie van deze bedrijven hebben geleid. De Westlandse bedrijven zijn over het algemeen van wat oudere structuur. Tabel 14 geeft met het aantal bedrijven per "boekwaardeklasse" hiervan een duidelijk beeld.

Tabel 14. Verdeling van de bedrijven naar de ouderdom van de slijtende duurzame produktiemiddelen

	Westland		De Kring	
	percentage eigen vermogen			
	<20	20 en meer	<20	20 en meer
	aantal bedrijven			
Boekw. glasopstanden en verw. in % v.d. nieuwwaarde				
minder dan 40%	3	2	4	2
40-50%	4	6	-	1
50-60%	3	2	1	4
60-70%	-	4	4	3
70% of hoger	3	-	2	3
	13	14	11	13

§ 6. Vergelijking Westland en de Kring

Ten aanzien van de bedrijven met ongunstige financiële positie blijken er tussen de beide gebieden niveauverschillen te bestaan. Dit kwam reeds tot uiting in het gemiddelde percentage eigen vermogen, dat voor

de onderscheiden subgroepen op respectievelijk 7 en 39 (Westland) en - 1 en 27 (de Kring) werd becijferd. Ook het rentabiliteitsniveau van de Kring ligt lager dan dat van het Westland. Behalve uit deze cijfers blijkt dit ook uit de pogingen van de ondernemers om verzachting van de aflossingsverplichtingen of op andere wijze bijstand in hun financiële nood te verkrijgen.

Het Westland

De bedrijven met minder dan 20% eigen vermogen beschikken vermoedelijk geen van alle over de mogelijkheid tot het aantrekken van krediet op lange termijn. Zeker de helft van de bedrijven kan beschikken over een oogstkrediet, hetwelk echter niet altijd toereikend is, zodat het leverancierskrediet toeneemt. De andere bedrijven zijn uitsluitend aangewezen op leverancierskrediet om de tekorten te financieren. Zulks met uitzondering van enkele bedrijven die, hetzij door uitstel van aflossing, consolidatie van korte schuld, dan wel door het verkrijgen van leningen op borgstelling van derden of in het kader van de Algemene Bijstandswet - al of niet met succes - hun liquiditeitstekort proberen te verminderen. Een enkel bedrijf, aan de grens van de mogelijkheden zijnde, moet liquideren.

De bedrijven met 20% of meer eigen vermogen zijn, behoudens een enkel bedrijf, eveneens tot het aangaan van leningen op langere termijn verstoken. Vrijwel alle bedrijven van deze groep kunnen echter beschikken over een oogstkrediet, terwijl de bedrijven die onder meer met familiekrediet zijn gefinancierd, door soepele aflossingsvoorwaarden zijn begunstigd. Een tweetal bedrijven heeft de bank om uitstel van aflossing verzocht, een enkel bedrijf ontving een tegemoetkoming in het kader van de Algemene Bijstandswet.

De Kring

Het aantal bedrijven van de groep met minder dan 20% eigen vermogen waarvoor met de bank een aflossingsregeling moest worden getroffen (8 van de 11 bedrijven) is aanmerkelijk hoger dan het aantal in de overeenkomstige groep van het Westland. Een viertal bedrijven had in 1966 en/of 1967 een uitkering van de Algemene Bijstandswet ontvangen. Eén bedrijf bevindt zich in een toestand van liquidatie.

Van de bedrijven met 20% eigen vermogen of meer hadden 8 bedrijven met de bank en/of de leveranciers een aflossingsregeling getroffen dan wel aangevraagd. De overige bedrijven vangen eventuele tekorten op door oogstkredieten en/of door uitstel van betaling aan leveranciers. Door enkele bedrijven zijn leningen van de Algemene Bijstandswet verkregen dan wel aangevraagd.

HOOFDSTUK V

Bedrijven met een matige, resp. gunstige financiele positie

Van de onderzochte bedrijven is de financiële positie op grond van de criteria solvabiliteit en spaarkracht als volgt:

	Westland	de Kring
matig gunstig	29 bedrijven	33 bedrijven
gunstig	49 bedrijven	41 bedrijven

Binnen deze groeperingen zijn er uiteraard vele graduele verschillen. Deze komen ten dele tot uiting wanneer - evenals in het vorige hoofdstuk - elke groep nog nader wordt onderscheiden. Hiervoor wordt verwezen naar de bijlagen A3 en B3, waarin de onderzochte bedrijven in een zestal groepen zijn ingedeeld op grond van de in tabel 8 getrokken, respectievelijk gestippelde scheidingslijnen.

In dit hoofdstuk zal de onderscheiding, terwille van de overzichtelijkheid, beperkt blijven tot de hoofdindeling (getrokken lijnen van tabel 8).

§ 1. De vermogenspositie per 1 januari 1968

De vermogenspositie blijkt uit tabel 15, blz. 33, verkorte balans.

Conform de criteria voor de groepsonderscheiding, zijn de verschillen tussen de matige en gunstige bedrijven zeer groot. Dit geldt zowel de voorziening met liquide en vlottende middelen en met beleggingen e.d. buiten het bedrijf, als de mate waarin het bedrijf met eigen respectievelijk vreemd vermogen is gefinancierd. Niet minder opvallend is het verschil in spaarkracht, geen besparing bij de "matige" bedrijven, een redelijke besparing bij de "gunstige" bedrijven.

§ 2. Vermogens- en kapitaalsmutaties in recente jaren

Blijkens tabel 16, blz. 34 , is het verschil in spaarkracht tussen de beide groepen - althans in 1964 en 1965 - vooral het gevolg geweest van een groot verschil in inkomen. Dit verschil wordt enigszins afgezwakt door de hogere privé-uitgaven van de "gunstige" bedrijven, die mede onder invloed van de inkomstenbelasting waren ontstaan.

Het verschil in inkomen is zowel ontstaan door een verschil in rentabiliteit, als door een groot verschil in rente-inkomen.

Het financieringsgedrag van de beide groepen was eveneens zeer verschillend: de "gunstige" bedrijven wendden de verkregen besparingen voornamelijk aan tot vermindering van het vreemde vermogen en tot versterking van de kasmiddelen. De "matige" bedrijven daarentegen inves-

Tabel 15. Verkorte balans per 1 januari 1968 (in f. 1 000,- gemiddeld per bedrijf)

	Westland		De Kring	
	financiële positie			
	matig	gunstig	matig	gunstig
Aantal bedrijven	29	49	33	41
Activa				
Duurz.bedr.activa (incl.bedr.woning)	198	178	169	190
Liquide en vlottende middelen	17	43	20	57
Leningen, deelnemingen, belegg.	24	30	17	48
Totaal activa	239	251	206	295
Passiva				
Leveranciers (materialen)	7	2	7	6
Leveranciers (investeringen)	2	2	2	4
Overige korte schulden	2	2	2	2
Totaal korte schulden	11	6	11	12
Krediethyp. agrarische kredietbanken	9	2	9	7
Vaste voorschotten agr.kredietbanken	82	19	66	26
Leningen ov. kredietinstellingen	4	4	1	4
Leningen familie en particulieren	17	11	19	11
Totaal vreemd vermogen	123	42	106	60
Eigen vermogen	116	209	100	235
Totaal passiva	239	251	206	295
Enkele kengetallen				
Eigen verm. in proc. balanstotaal	48	83	48	80
Opbrengst per f. 100,- kosten gemiddeld 1964 t/m 1967	98	107	95	98
Opbrengst per f. 100,- kosten gemiddeld 1962 en 1963	117	127	116	117
Besparing per f. 100,- kosten gemiddeld 1964 en 1965	- 1	14	- 0	10
Boekwaarde alle duurz. prod.midd. in procenten van de nieuwwaarde	58	55	56	53
Leeftijd (oudste) ondernemer	45	48	47	51

Tabel 16. Vermogens- en kapitaalmutaties (in f. 1 000,- gemiddeld per bedrijf)

	Westland		De Kring	
	financiële positie			
	matig	gunstig	matig	gunstig
Aantal bedrijven	29	49	33	41
Aantal ondernemers per bedrijf	1,14	1,18	1,30	1,44
Aantal gezinsleden per bedrijf	6	5	6	6
Jaarkosten(1967) gem. per bedr. x f.1000	93	82	88	97
Gezinsinkomen uit bedrijf 1967	19,2	32,0	20,5	28,5
Gezinsinkomen uit bedrijf 1966	24,4	32,0	20,3	28,5
Gezinsinkomen totaal gem. 1964 en 1965	17,8	30,4	19,2	30,5
Privé-uitgaven (incl.bel.) 1964 en 1965	18,1	22,2	18,6	24,1
Mut. eigen verm. gem. 1964 en 1965	-0,1	9,3	0,7	8,7
Mut. vreemd verm. gem. 1964 en 1965	12,1	-1,3	11,5	-2,8
Mut. totaal verm. gem. 1964 en 1965	12,0	8,0	12,2	5,9
Mutaties kapitaal gem. 1964 en 1965				
Bruto-investering	19,0	15,9	20,7	13,8
Afschrijving	12,1	12,1	12,9	15,3
Netto-investering	6,9	3,8	7,8	-1,5
Mutaties liquide en vlottende middelen, deelnemingen, leningen en beleggingen	5,1	4,2	4,4	7,4
Totaal kapitaalmutaties	12,0	8,0	12,2	5,9
Investering gemiddeld 1966 en 1967				
Bruto-investering 1)	23,9	15,3	12,1	16,3
Afschrijving	13,7	12,1	13,9	15,1
Netto-investering	10,2	3,2	-1,8	1,2

1) Extra-comptabele becijfering.

teerden meer en financierden de kapitaalaanwas volledig met vreemd vermogen.

Het behoeft geen betoog dat de financiële positie van de "matige" bedrijven door de hiervoren geschetste ontwikkeling gemiddeld ongunstig, die van de "gunstige" bedrijven gunstig werd beïnvloed.

Als wij de norm "meer gespaard dan geleend" als criterium gebruiken voor een gunstige ontwikkeling van de financiële positie, dan blijkt dat onderstaand aantal bedrijven in 1964/'65 aan deze norm heeft voldaan:

Westland:	"matige" bedrijven	8 (28%)
	"gunstige" bedrijven	39 (80%)
de Kring:	"matige" bedrijven	10 (30%)
	"gunstige" bedrijven	32 (78%)

Voor de "ongunstige" bedrijven werden deze aantallen respectievelijk op 2 (Westland) en 2 (de Kring) becijferd.

Gelet op de vrij geringe investeringsactiviteit in 1966 en 1967 mag worden aangenomen, dat het vreemde vermogen in die jaren weinig of niet is toegenomen. Dit geldt althans voor de "gunstige" bedrijven en wellicht ook voor de "matige" bedrijven van de Kring. Van de Westlandse bedrijven met een matige financiële positie (netto-investering meer dan f. 10 000,- per jaar) is aannemelijk dat het vreemde vermogen in die jaren nog belangrijk is toegenomen, aangezien van besparing in die jaren - althans voor deze groep - nauwelijks sprake zal zijn geweest.

Na deze gemiddelde cijfers volgt in tabellen 17a-b(blz.36/37)een verdeling van het totale aantal bedrijven dat met "matig" respectievelijk "gunstig" werd gekwalificeerd naar klassen van kengetallen welke van belang zijn voor de beoordeling van de financiële positie.

§ 3. De liquiditeit op korte termijn

Het verschil tussen de voorraad liquide en vlottende middelen enerzijds, en de schulden op korte termijn anderzijds, was bij de "matige" en "gunstige" bedrijven gemiddeld positief. Deze liquiditeit wordt nog verhoogd indien aan dit saldo de kredietruimte waarover in het kader van de krediethypotheek kan worden beschikt, wordt toegevoegd.

Zoals uit tabel 18 (blz.38) blijkt, is er een groot niveauverschil tussen de beide groepen met betrekking tot deze liquiditeit. Ook binnen de groepen is hiervan sprake. Zo blijkt uit de tabel onder meer dat in het Westland 6, in de Kring 7 van de "matige" bedrijven meer schulden op korte termijn hadden dan aan middelen beschikbaar. Bij informatie bleek dat uitstel van betaling van de, veelal reeds hoog opgelopen, rekeningen van leveranciers (gemiddeld f. 30 000,- per bedrijf van de desbetreffende 6 Westlandse, f. 17 000,- van de 7 Kring-bedrijven) de sluitpost vormde, nadat (niet in alle gevallen) min of meer dekking was verkregen in de vorm van een oogstkrediet. Voor de overige bedrijven was het ver-

Tabel 17a. Verdeling van de bedrijven met een matige financiële positie over klassen van kengetallen

	Liq. en vlott. midd. in proc. balanstotaal		Eigen verm. in proc. balanstotaal		Opbrengst per f. 100,- kosten 1964 t/m 1967		Besparing per f. 100,- kosten 1964/'65		Boekwaarde duurz. prod. in proc. v.d. nieuwwaarde		Leeftijd (oudste) ondernemer	
Gebied	W	K	W	K	W	K	W	K	W	K	W	K
Matige bedrijven:												
negatief												
> 30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
30- 20	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
20- 10	-	-	-	-	-	-	2	5	-	-	-	-
10- 0	-	-	-	-	-	-	14	13	-	-	-	-
positief												
0- 10	25	18	-	-	-	-	12	11	-	-	-	-
10- 20	4	12	-	-	-	-	1	3	-	-	-	-
20- 30	-	2	3	2	-	-	-	1	-	1	-	1
30- 40	-	1	3	6	-	-	-	-	1	-	11	10
40- 50	-	-	10	4	-	-	-	-	3	6	8	9
50- 60	-	-	6	11	-	-	-	-	12	14	7	6
60- 70	-	-	6	9	-	1	-	-	12	11	3	5
70- 80	-	-	1	1	2	2	-	-	1	1	-	2
80- 90	-	-	-	-	6	6	-	-	-	-	-	-
90-100	-	-	-	-	8	11	-	-	-	-	-	-
100-110	-	-	-	-	7	9	-	-	-	-	-	-
110-120	-	-	-	-	5	4	-	-	-	-	-	-
120-130	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-
>130	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Gebied W = Westland.
Gebied K = de Kring.

Tabel 17 b. Verdeling van de bedrijven met een gunstige financiële positie over klassen van kengetallen

	Liq. en vlott. midd. in proc. balanstotaal		Eigen verm. in proc. balanstotaal		Opbrengst per f. 100,- kosten 1964 t/m 1967		Besparing per f. 100,- kosten 1964/'65		Boekwaarde duurz.prod. in proc. v.d. nieuwwaarde		Leeftijd (oudste) ondernemer	
Gebied	W	K	W	K	W	K	W	K	W	K	W	K
Gunstige bedrijven:												
negatief												
> 30	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
30- 20	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
20- 10	-	-	-	-	-	-	2	1	-	-	-	-
10- 0	-	-	-	-	-	-	3	3	-	-	-	-
positief												
0- 10	15	17	-	-	-	-	10	16	-	-	-	-
10- 20	16	12	-	-	-	-	19	16	-	-	-	-
20- 30	9	7	-	-	-	-	10	3	-	1	3	2
30- 40	5	1	-	-	-	-	2	-	4	2	13	7
40- 50	3	3	3	3	-	-	-	1	9	8	8	8
50- 60	-	-	2	5	-	-	1	-	19	17	15	16
60- 70	1	-	6	6	1	3	-	-	11	12	9	6
70- 80	-	1	9	6	1	3	-	1	6	1	1	-
80- 90	-	-	10	8	4	6	1	-	-	-	-	2
90-100	-	-	19	13	9	8	-	-	-	-	-	-
100-110	-	-	-	-	16	14	-	-	-	-	-	-
110-120	-	-	-	-	6	4	-	-	-	-	-	-
120-130	-	-	-	-	7	2	-	-	-	-	-	-
>130	-	-	-	-	5	1	-	-	-	-	-	-

Gebied W = Westland.
Gebied K = de Kring.

krijgbare oogstkrediet voldoende om - zo nodig - een eventueel tekort te kunnen dekken. Verreweg de meeste ondernemers van de "gunstige" en een aantal van de "matige" groep hadden echter geen behoefte aan krediet door de ruime voorraad liquiditeiten waarover kon worden beschikt.

Tabel 18. Werkkapitaal per 1 januari 1968 (in f. 1 000,- gemiddeld per bedrijf)

	Westland		De Kring	
	financiële positie			
	matig	gunstig	matig	gunstig
Aantal bedrijven	29	49	33	41
Voorraad liq. en vlott.middelen	17,1	43,3	19,8	56,7
Af: krediet op korte termijn	11,3	6,5	10,6	12,0
Saldo I	5,8	36,8	9,2	44,7
Beschikkingsruimte krediethyp.	7,2	7,3	9,6	11,7
Saldo II	13,0	44,1	18,8	56,4
Saldo II in procenten van de jaarkosten 1967	13	56	20	53
Spreiding saldo II in procenten van de jaarkosten 1967:				
negatief >20%	1	-	1	1
negatief 20- 0%	5	-	6	3
positief 0-20%	12	9	8	6
positief >20%	11	40	18	31

§ 4. De liquiditeit op lange termijn

De onderscheiding in "ongunstige", "matige" en "gunstige" bedrijven is enerzijds gebaseerd op de mate waarin de aanwezige bezittingen met eigen, respectievelijk vreemd vermogen zijn gefinancierd, anderzijds op de mogelijkheid om het eigen vermogen te kunnen vergroten. Hierbij is nog geen rekening gehouden met de vermogensbehoefte verband houdend met het vervangen van versleten produktiemiddelen. De claim die in dit verband op bedrijven met oude produktiemiddelen rust, moet voor een beoordeling van de financiële positie op lange termijn in het oordeel worden betrokken.

Een aanwijzing voor de ouderdom van het produktie-apparaat kan worden gevonden in de boekwaarde van de kassen en verwarmingsinstallaties in procenten van de nieuwwaarde. Delen wij de bedrijven in groepen van deze boekwaardepercentages in, dan blijken de bedrijven als volgt over de gevormde ouderdomsklassen te zijn verdeeld.

Tabel 19. Verdeling van de bedrijven naar de ouderdom van de slijtende duurzame produktiemiddelen

	Westland		De Kring	
	matig	gunstig	matig	gunstig
Boekwaarde glasopstand en verwarming in proc. van de nieuwwaarde				
<30%	1	10	1	2
30-40%	2	10	-	5
40-50%	10	7	11	7
	13	27	12	14
50-60%	10	12	9	14
>60%	6	10	12	13
	29	49	33	41

Stellen wij de gemiddelde vermogensbehoefte op 50% van de nieuwwaarde, dan volgt uit bovenstaande cijfers dat de helft van de Westlandse bedrijven en een derde van de bedrijven van de Kring van de groep matig + gunstig over een kleinere voorraad werkeenheden - die in de duurzame produktiemiddelen zijn opgesloten - beschikken dan gemiddeld in het kader van continuïteit noodzakelijk is. Dit geldt in het bijzonder de "gunstige" bedrijven van het Westland waarin de druivenserres nog een belangrijk bestanddeel van de glasopstand uitmaken.

Bepalen wij ons tot de bedrijven met een boekwaarde van minder dan 50% dan kan daarvoor aan de hand van onderstaande cijfers een indruk van de gemiddelde financiële positie worden verkregen.

Tabel 20. Financiële gegevens van bedrijven met een boekwaarde glasopstand + verwarming van minder dan 50% van de nieuwwaarde

Balans	Westland		De Kring	
	matig	gunstig	matig	gunstig
Aantal bedrijven	13	27	12	14
Activa (x f. 1 000,-)				
Duurz.prod.midd. (incl.bedr.woning)	151	175	118	210
Liquide en vlottende middelen	4	44	5	90
Leningen, deelnemingen, belegg.	7	19	13	48
	162	238	136	348
Gefinancierd met:				
eigen vermogen	83	215	75	305
vreemd vermogen	79	23	61	43
	162	238	136	348

Tabel 20 (vervolg) Financiële gegevens van bedrijven met een boekwaarde glasopstand + verwarming van minder dan 50% van de nieuwwaarde

	Westland		De Kring	
	matig	gunstig	matig	gunstig
Enkele kengetallen				
Eigen vermogen in procenten van balanstotaal	51	90	55	88
Opbrengsten 1964 t/m 1967 per f. 100,- kosten	92	102	92	94
Besparing 1964 en 1965 per f. 100,- kosten	-5	9	-5	6
Boekwaarde glasopstand + verwarming in proc. van de nieuwwaarde	42	31	43	38
Netto-investeringen 1964 en 1965 gemiddeld per jaar 1)	2	2	-4	-10
Netto-investeringen 1966 en 1967 gemiddeld per jaar 1)	-	-2	-3	-6
Leeftijd van de (oudste) ondernemer	49	53	48	55

1) x f. 1 000,-.

Bij vergelijking met tabel 15 blijkt onder meer dat deze oudere bedrijven relatief met meer eigen (minder vreemd) vermogen zijn gefinancierd dan gemiddeld voor de groepen met matige en gunstige financiële positie werd becijferd. Het verschil is echter minder groot dan het procentuele verschil in boekwaarde van de duurzame produktiemiddelen tussen de beide tabellen bedraagt. Ongetwijfeld heeft het lagere rentabiliteits- en besparingsniveau van de oudere bedrijven - zoals eveneens bij vergelijking van de beide tabellen blijkt - hiertoe bijgedragen. De conclusie is, dat de financiële positie van de oudere bedrijven van deze groepen met "matige" en "gunstige" financiële positie relatief minder gunstig is dan die van de nieuwere bedrijven van dezelfde groepen.

De "matige" bedrijven van tabel 20 hebben gemiddeld een betrekkelijk geringe achterstand wat betreft de normale vervanging van duurzame produktiemiddelen. Doordat de voorraad liquiditeiten van deze bedrijven gering is en bij het rentabiliteitsniveau van de laatste jaren op het eigen vermogen wordt ingeteerd, schoten eigen middelen (waaronder afschrijving) tekort om de noodzakelijke vervangingen te financieren. Uit de verkregen cijfers bleek dan ook dat in het Westland bij een positieve netto-investering van gemiddeld f. 2 000,- per bedrijf in 1964/'65 f. 5 000,- aan vreemd vermogen werd aangetrokken; in de Kring werd bij een negatieve netto-investering van f. 4 000,- een bedrag van f. 3 500,- geleend. Bij voortgaande ontsparing zal deze laatste derhalve met vreemd vermogen moeten worden gefinancierd, tenzij versleten produktiemiddelen niet worden vervangen. In beide gevallen betreft dit een verslechtering van de liquiditeit op lange termijn. Ook op korte termijn kunnen liquiditeits-

moeilijkheden worden verwacht, indien voor kredietbehoeften geen voldoende dekking kan worden gevonden.

Hoewel de achterstand ten opzichte van normale vervanging van duurzame produktiemiddelen niet groot is, speelt deze factor toch mee en beinvloedt hij de - uit hoofde van ontsparing en solvabiliteit - matig bevonden financiële positie van deze bedrijven in ongunstige zin.

De "gunstige" bedrijven van tabel 20 zijn - vooral in het Westland - in sterke mate met oude produktiemiddelen toegerust. In het Westland worden nog vele serres en eenruiterwarenhuizen aangetroffen. In de Kring komen deze laatste ook nog voor. In verband hiermede zijn de bedrijven met duurzame produktiemiddelen waarvan de ouderdom minder dan 50% van de nieuwwaarde bedraagt weer verder naar ouderdomsklassen onderscheiden. Voor deze subgroepen bedragen dezelfde gegevens die in tabel 20 voor alle bedrijven met een boekwaarde <50% van de nieuwwaarde gemiddeld waren vermeld als volgt.

Tabel 21. Financiële gegevens van "gunstige" bedrijven met een boekwaarde glasopstand + verwarming van minder dan 50% van de nieuwwaarde (cijfers gemiddeld per bedrijf per ouderdomsklasse)

Balans	Westland			De Kring	
	boekw. in proc. van de nieuwwaarde				
	<30%	30-40%	40-50%	<40%	40-50%
Aantal bedrijven	10	10	7	7	7
Activa (x f. 1 000,-)					
Duurz. prod.midd.(incl.bedr.woning)	73	182	222	185	162
Liquide en vlottende middelen	46	40	67	164	28
Leningen, deelnemingen, belegg.	42	34	29	76	81
	161	256	318	425	271
Gefinancierd met:					
eigen vermogen	145	229	290	391	219
vreemd vermogen	16	27	28	34	52
Enkele kengetallen					
Eigen verm. in proc.v.balanstotaal	90	89	91	92	81
Opbr. 1964 t/m 1967 p.f.100 kosten	94	100	114	92	96
Besp. 1964 en 1965 p.f.100 kosten	1	10	17	6	5
Boekw.glasopst.+verw. in proc. van de nieuwwaarde	15	37	46	32	45
Netto-invest.1964 en 1965 gem.p.j.1)	-1	+1	-1	-11	-9
Netto-invest.1966 en 1967 gem.p.j.1)	-2	-1	-4	-6	-6
Afschrijving 1966 en 1967 gem.p.j.1)	5	13	15	15	14
Leeftijd van de (oudste) ondernemer	53	55	50	60	49

1) x f. 1 000,-.

In de groep van 10 Westlandse bedrijven die met zeer oude glasopstanden zijn toegerust bevinden zich 5 met ondernemers in de leeftijd boven de 60 jaar. Vier hiervan hebben geen opvolger, van de andere 5 bedrijven is de eventuele opvolger (nog) niet bekend. De glasopstanden van de 10 bedrijven bestaan voor meer dan de helft van de oppervlakte uit serres, welke geheel of ten dele voor fruitteelt in gebruik zijn. De gunstige beoordeling van deze bedrijven met betrekking tot hun financiële positie is uiteraard zeer betrekkelijk als het gaat om continuïteit. Een volledige vernieuwing bij gelijke capaciteit (gemiddeld ca. 5 000 m2 per bedrijf) zou namelijk de financiële structuur van deze, merendeels onverwarmde bedrijven, ingrijpend wijzigen. Op grond van de opvolgingssituatie en de leeftijd van de meeste ondernemers draagt de exploitatie van deze bedrijven echter een meer aflopend karakter.

Dit laatste is niet het geval ten aanzien van de Westlandse bedrijven van de groep 30-40%. Vrijwel alle bedrijven hebben een opvolger. De boekwaarde van deze bedrijven (37%) is uit continuïteitsoogpunt aanmerkelijk gunstiger. Met inachtneming van de reserve-activa, de solvabiliteit en de besparingscapaciteit kan de liquiditeit op lange termijn van deze bedrijven redelijk gunstig, van de groep Westlandse bedrijven met een boekwaarde van 40 à 50% van de nieuwwaarde gunstig worden beoordeeld.

Bij de Kringbedrijven zijn er enkele overliquide bedrijven in de groep <40%. Als gevolg hiervan is het gemiddelde beeld van de activa van deze groep sterk door deze bedrijven beïnvloed. De opmerkelijk geringe investeringsactiviteit van de - gemiddeld wat oudere - ondernemers, die ondanks slechte rentabiliteit toch praktisch alle tot besparing kwamen wijst niet sterk in de richting van continuïteit. Een oordeel van de financiële positie op deze basis zou voor deze groep variëren van minder gunstig tot zeer gunstig.

De geringere noodzaak tot vervanging van duurzame produktiemiddelen in acht genomen kan de liquiditeit op lange termijn van de bedrijven met een boekwaarde van 40-50% in het algemeen gunstig worden beoordeeld. Hierbij is rekening gehouden met de reserve-activa, die in dit verband belangrijker zijn dan de - als gevolg van verliesgevendheid geringe - besparingscapaciteit. Ook van deze groep is de geringe investeringsactiviteit in de jaren 1964 t/m 1967 - ook in vergelijking met die van de Westlandse bedrijven - opmerkelijk.

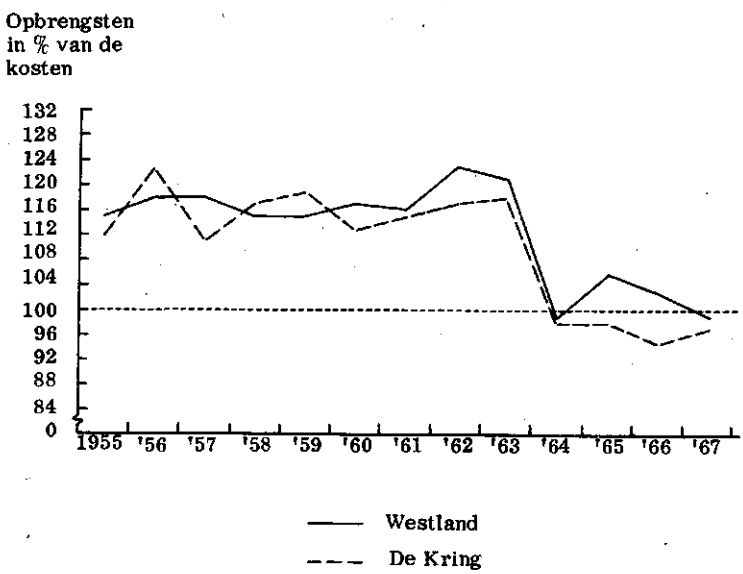
HOOFDSTUK VI

Samenvatting en slotbeschouwing

§ 1. De rentabiliteit

Tot en met het jaar 1963 waren de exploitatiekosten van het tuinbouwbedrijf, zowel in het Westland als in de Kring, gemiddeld in vrij ruime mate door de opbrengsten gedekt. Onder invloed van een sterke daling van de opbrengstprijzen aan de ene kant en van een dito stijging van de lonen anderzijds, kwam in 1964 de terugslag, waarbij de opbrengsten onder de kosten kwamen te liggen (zie figuur 1).

Figuur 1. De ontwikkeling van de rentabiliteit in de jaren 1955 t/m 1967 1)

1) 1966 en 1967 voorlopige cijfers.

Geen van de beide gebieden heeft zich hiervan nadien weten te herstellen, al dient gezegd dat de ontwikkeling in het Westland minder ongunstig was dan die in de Kring.

Het behoeft geen betoog, dat een goede rentabiliteit de basis moet vormen voor een gezonde financiële positie. Hiervan is sprake wanneer het bedrijf zodanig is gefinancierd, dat zowel alle betalingsverplichtingen op tijd kunnen worden nagekomen, als de vermogensbehoeften die uit de exploitatie voortvloeien kunnen worden gedekt.

Van deze vermogensbehoefte noemen wij in het bijzonder de uitbreidings- en diepte-investeringen die zich in de huidige ontwikkeling van arbeidsintensief naar kapitaalintensief bedrijf aandienen. Deze investeringen zullen voor een deel met eigen vermogen, dat is in de praktijk uit besparingen, moeten worden gefinancierd. Financiering geheel of in sterke mate met vreemd vermogen, is alleen dan verantwoord wanneer er zekerheid bestaat dat in de toekomst voldoende winst zal worden gemaakt om met de afschrijvingen de hoge aflossingslasten te kunnen dekken.

§ 2. Het financieringsgedrag

Vele tuinders - en niet alleen de tuinders - zijn bij hun financieringsbeleid in het jongste verleden van een onveranderde winstgevendheid voor de toekomst uitgegaan. Zij hadden in hun financieringsprogramma geen reserves ingebouwd ter voorkoming van liquiditeitsmoeilijkheden in jaren waarin door ongunstige bedrijfsresultaten onvoldoende middelen beschikbaar zouden komen om de aflossingen te kunnen voldoen.

Bij een onderzoek naar de financiële positie 1) hebben wij - in 1963 - op het gevaar hiervan gewezen. Thans, na de ongunstige wending van de rentabiliteit, is menig bedrijf in moeilijkheden gekomen. Van het gemiddelde financieringsbeleid in de jaren 1963, 1964 en 1965 geeft tabel 22 een beeld.

Tabel 22. Veranderingen in vermogen en kapitaal in 1963, 1964 en 1965

	Westland			De Kring		
	1963	1964	1965	1963	1964	1965
Vermogen						
Toe- of afn. eigen verm.	8 100	- 600	4 100	12 100	100	2 600
Toename vreemd verm.	11 000	18 900	2 300	11 900	19 500	900
Toename totale verm.	19 100	18 300	6 400	24 000	19 600	3 500
Kapitaal						
Netto-investering x)						
duurz. prod.midd.	13 200	15 400	- 500	16 500	14 500	- 500
Toe- of afn. liquide en						
vlottende middelen	3 600	-2 100	3 900	4 200	100	- 400
Toen. belegg. buiten bedr.	2 300	5 000	3 000	3 300	5 000	4 400
Toename kapitaal	19 100	18 300	6 400	24 000	19 600	3 500

x) Bruto-investering, verminderd met de afschrijvingen.

1) Studie no. 8: De financiële positie van de tuinbouwbedrijven in het Zuidhollands Glasdistrict.

Duidelijk blijkt, hoezeer de financiering in 1964 op winstverwachting was gebaseerd; nadat reeds in 1963, althans in het Westland, het accent op financiering met vreemd vermogen lag, nam het krediet in 1964 nog veel sterker in omvang toe. Door het uitblijven van besparingen ontstond er uit financieringsoogpunt een wanverhouding tussen toevloeiing van eigen en vreemd vermogen. Dit financieringsgedrag kon, bij het lage rendement, geen stand houden. Wij zien dan ook dat het bedrag dat in 1965 aan krediet werd opgenomen, gemiddeld nog geen 10% bedroeg van het in 1964 opgenomen bedrag.

In 1963 en 1964 is 70 à 80% van de totale vermogensaanwas in duurzame produktiemiddelen geïnvesteerd. De toeneming van de kasmiddelen was in 1963 voldoende om de stijging van de vlottende vermogensbehoefte welke zowel door de stijging van de lonen als door de uitbreiding van het produktieapparaat was ontstaan, te dekken. In 1964 was sprake van een belangrijk tekort, dat alleen door het Westland - door de relatief gunstige bedrijfsinkomsten - in 1965 enigermate kon worden gecompenseerd. De beleggingen buiten het bedrijf hadden, behalve op de verplichte deelnemingen in de veiling en op premies levensverzekering (te zamen ca. f. 1 000,- per jaar), voornamelijk betrekking op woonhuizen en leningen aan derden.

§ 3. De ontwikkeling in 1966 en 1967

De uitkomsten waren ook in 1966 en 1967 teleurstellend, met niveauverschillen ten gunste van het Westland (zie figuur 1). De investeringsactiviteiten waren in beide gebieden dan ook verschillend. Een globale becijfering gaf als uitkomst:

	Westland	de Kring
Bruto-investering 1966 gem. per bedrijf	f. 17 100.-	f. 14 500,-
Bruto-investering 1967 gem. per bedrijf	f. 17 100,-	f. 13 100,-
Bruto-investering in twee jaar	f. 34 200,-	f. 27 600,-
Afschrijving in twee jaar	f. 24 800,-	f. 29 000,-
Netto-investering in twee jaar	f. 9 400,-	./. f. 1 400,-

Tegenover de negatieve netto-investering in de Kring staat een uitbreiding van de liquiditeiten (kas- en banksaldi e.d.) en beleggingen in deze 2 jaar met f. 10 000,- per bedrijf, maar ook een uitbreiding van het vreemde vermogen met f. 8 000,- per bedrijf. De financiële positie van de Kring is in deze 2 jaar verder verslechterd. Ook in het Westland nam het vreemde vermogen met f. 8 000,- toe. Daar staat echter tegenover de becijferde uitbreiding van de produktiecapaciteit en een toeneming van liquiditeiten en beleggingen met f. 7 000,- per bedrijf. In de financiële positie van het Westland is in de jaren 1966 en 1967 weinig verandering opgetreden.

§ 4. De vermogenspositie per 1 januari 1968

Aan de mogelijkheid tot het vormen van eigen vermogen moet een grote betekenis worden toegekend. Daarom is in tabel 7 (zie blz. 20) een onderscheiding gemaakt in bedrijven, die in de jaren 1964 en 1965 gemiddeld hebben weten te sparen en die, welke op het eigen vermogen inteerden.

Uit het bovenste gedeelte van tabel 7 blijkt dat er tussen de beide groepen, zowel in het Westland als in de Kring, grote verschillen bestaan wat betreft rentabiliteit en spaarcapaciteit. Gemiddeld bedroeg het bedrag dat door het Glasdistrict in 1964 en 1965 was bespaard, ca. 2% van de kosten. Voor de groep "bespaard" bedroeg dit percentage echter ongeveer 12% positief, voor de groep "ontspaard" meer dan 10% negatief, zodat het verschil in spaarkracht tussen deze beide groepen in de genoemde jaren op ruim 20% van de kosten kan worden becijferd.

De grote invloed van de spaarkracht op de vermogenspositie komt in de balans van tabel 7 tot uiting: de ondernemers die in 1964 en 1965 tot positieve besparingen kwamen, hebben hun bedrijf gemiddeld tot grotere omvang weten te brengen dan de ondernemers van de ontsparende bedrijven. Zij hebben hun bedrijf daarbij bovendien in een veilige verhouding tussen eigen en vreemd vermogen gefinancierd.

Ten aanzien van de ontsparende bedrijven draagt deze verhouding, zoveel te meer omdat deze bedrijven op het eigen vermogen inteerden, een veel riskanter karakter met betrekking tot de mogelijkheid om steeds aan alle betalingsverplichtingen te voldoen, om nog niet te spreken van de mogelijkheid om investeringen te verrichten die noodzakelijk zijn om het bedrijf up to date te houden.

Deze laatste groep, die 45% van alle bedrijven in het Zuidhollands Glasdistrict uitmaakt, bevindt zich derhalve gemiddeld in een ongunstige financiële positie. Dit percentage van 45 zal in 1966 en 1967 ongetwijfeld hoger zijn geweest, aangezien de bedrijfsuitkomsten in deze jaren gemiddeld ongunstiger waren dan in 1964 en 1965.

Op grond hiervan kunnen wij stellen dat in het tijdvak 1962 tot en met 1967 de helft van de tuinders tot besparing, de andere helft tot ontsparing is gekomen.

§ 5. Het percentage eigen vermogen

Het percentage eigen vermogen bedroeg per 1 januari 1968 gemiddeld 58% voor het Westland, 53% voor de Kring 1). Wanneer elk bedrijf in deze verhouding met eigen vermogen zou zijn gefinancierd, zou de financiële positie van het Glasdistrict aanmerkelijk gunstiger zijn geweest dan in werkelijkheid het geval is. De werkelijkheid is namelijk, dat dit

1) Ongewogen cijfers.

percentage van bedrijf tot bedrijf sterk uiteenloopt, zodat er enerzijds bedrijven zijn met veel eigen vermogen - dus met weinig rente- en aflossingsverplichtingen - anderzijds bedrijven met weinig eigen vermogen die op zware lasten zitten; met alle daartussen liggende nuances. Het een en ander blijkt uit de verdeling van de bedrijven over een viertal klassen van verschillend percentage eigen vermogen (zie tabel 23).

Tabel 23. Spreiding van het percentage eigen vermogen

Solvabiliteits-klasse (percentage eigen vermogen)	Westland		De Kring	
	aantal bedrijven in procenten		aantal bedrijven in procenten	
	in 1964/'65 bespaard	in 1964/'65 ontspaard	in 1964/'65 bespaard	in 1964/'65 ontspaard
Minder dan 40%	8 (63)	16 (54)	11 (63)	21 (56)
40- 60%	11 (64)	16 (54)	15 (57)	9 (55)
60- 80%	14 (58)	7 (56)	12 (54)	10 (53)
80-100%	22 (53)	6 (47)	18 (51)	4 (51)
Totaalaantal bedrijven in procenten	55 (58)	45 (53)	56 (56)	44 (54)

Tussen haakjes: boekwaarde van de slijtende duurzame produktiemiddelen in procenten van de nieuwwaarde (ongewogen gemiddelden).

De bedrijven in de lagere solvabiliteitsklassen (met relatief weinig eigen vermogen) zijn iets sterker vertegenwoordigd dan de bedrijven met relatief veel eigen vermogen. Daar staat tegenover, dat de eerstgenoemde bedrijven (blijkens de boekwaardepercentages) gemiddeld met nieuwere produktiemiddelen zijn toegerust, zodat de noodzaak tot vervanging iets minder urgent is.

Ook in deze cijfers komt tot uiting, dat de financiële positie in nauwe relatie staat tot de spaarkracht: de sparende bedrijven worden het meest aangetroffen in de hogere solvabiliteitsklassen.

§ 6. De liquiditeit op lange termijn

Bij de ontwikkeling naar het kapitaalintensieve bedrijf zullen de daarvoor noodzakelijke uitbreidings- en diepte-investeringen voor een deel met eigen vermogen moeten worden gefinancierd. Bij een matige uitbreiding van stel 10% van de jaarkosten (4% van het geïnvesteerde vermogen) per jaar zou, bij een evenwichtige verhouding in de financiering met eigen en vreemd vermogen, een besparing van 5% per jaar noodzakelijk zijn.

Op basis van het rentabiliteitsniveau 1964/'65 kan slechts 40% van de bedrijven hieraan voldoen. Op basis van het niveau 1962/'63 bedraagt dit percentage 65%. Hieruit blijkt, dat zelfs onder gemiddeld gunstige ren-

tabiliteitsverhoudingen een vrij groot deel van de bedrijven niet in staat is een minimale groei met voldoende eigen middelen te financieren.

De laatste 10 jaar is het groeitempo sterker geweest dan het tempo van de besparingen. Het percentage eigen vermogen is in deze 10 jaar, ondanks de prijsstijgingen voornamelijk van grond en woonhuizen, gedaald van 70 naar 56 1). De liquiditeit op lange termijn, dat is de mate waarin men in staat is steeds tijdig aan alle betalingsverplichtingen die uit de op continuïteit gerichte exploitatie van het bedrijf ontstaan, te voldoen, is daardoor ernstig verzwakt. Aan verdere verzwakking kan, bij aanhoudende ongunstige rentabiliteit, niet worden ontkomen.

Uiteraard zullen de vrijkomende afschrijvingen, voor zover zij zullen worden verdiend, zoveel mogelijk voor versterking van de kaspositie worden aangewend. Bedrijven die hierin slagen, kunnen het, vooral als zij met nieuwe produktiemiddelen zijn toegerust, nog lang volhouden. Anders ligt het voor bedrijven waarvan niet alleen de waarde van de produktiemiddelen, maar ook de voorraad kasmiddelen wordt aangetast.

Zoals uit tabel 7 blijkt, beschikken de bedrijven die in 1964/'65 op het eigen vermogen inteerden, over een geringe voorraad kasmiddelen e.d. (gemiddeld 8% van de totale balanswaarde), die in de meeste gevallen geen reserves bevat voor het opvangen van verliezen.

Een indeling van de bedrijven naar graad van financiële positie (op basis van solvabiliteit en spaarkracht) gaf voor beide gebieden te zamen als resultaat:

zeer slecht	12%	matig tot goed	15%
slecht	14%	goed	17%
matig tot slecht	16%	zeer goed	27%

Deze indeling vormde in dit rapport het uitgangspunt voor een nadere beoordeling van de bedrijven op hun financiële positie (hoofdstukken IV en V).

§ 7. De liquiditeit op korte termijn

De vraag, of een bedrijf op korte termijn liquide kan worden geacht, kan in engere zin worden beantwoord door een vergelijking van de voorraad kasmiddelen, de banksaldi, de voorraden, de veldinventaris en de direct liquideerbare beleggingen (effecten) aan de ene kant en de bestaande betalingsverplichtingen op korte termijn aan de andere kant.

(Tabel 24, zie blz.49).

1) Ongewogen cijfers.

Tabel 24. Liquiditeit op korte termijn en bestedingsruimte 1968 (in guldens gemiddeld per bedrijf)

	Alle bedrijven		Bedrijven waarvan percentage eigen vermogen			
			minder dan 40%		40-60%	
			bedrijven die in 1964/'65 hebben:			
	gespaard	ontspaard	gespaard	ontspaard	gespaard	ontspaard
Westland						
Saldo I	29 700	600	- 7 100	-15 300	15 000	100
Saldo II (incl.kredietruimte krediethypotheek)	37 200	6 500	- 2 300	- 9 700	26 800	4 900
Bij: afschrijving 1967	13 700	11 300	15 700	12 300	17 100	10 900
Af: verpl. aflossing 1968	- 5 000	- 5 500	-11 000	- 7 500	-11 000	- 6 500
Saldo III (besparing 1968 = 0)	45 900	12 300	2 400	- 4 900	32 900	9 300
Saldo III in proc.v.d.kosten 1967	51%	16%	2%	- 6%	31%	13%
Idem ± besp./ontsp. 1964/'65 van de kosten 1964/'65	65%	6%	6%	- 19%	40%	3%
de Kring						
Saldo I	32 800	900	2 900	-10 500	12 900	4 900
Saldo II (incl.kredietruimte krediethypotheek)	44 800	3 700	12 100	-11 800	23 300	6 600
Bij: afschrijvingen 1967	16 200	12 000	18 900	13 800	15 500	11 300
Af: verpl. aflossing 1968	- 6 500	- 7 500	-15 000	-10 500	- 7 000	- 7 000
Saldo III (besparing 1968 = 0)	54 500	8 200	16 000	- 8 500	31 800	10 900
Saldo III in proc.v.d.kosten 1967	52%	11%	13%	- 10%	35%	14%
Idem ± besp./ontsp. 1964/'65 van de kosten 1964/'65	63%	0%	23%	- 25%	44%	7%

Het saldo is voor de groepen bedrijven met relatief weinig eigen vermogen en voor alle bedrijven in een gemiddeld bedrag per bedrijf in tabel 24 weergegeven (saldo I). Dit saldo is vervolgens verhoogd met de dispositieruimte van de krediethypotheek (saldo II). Door toevoeging aan saldo II van de afschrijvingen - gesteld dat deze in 1968 volledig zullen vrijkomen - en door aftrekking van de verplichte aflossingen, wordt dan het bedrag verkregen dat in 1968 voor de teeltfinanciering beschikbaar zal zijn als in dat jaar de besparingen 0 zullen bedragen (saldo III) en alle korte schulden zijn voldaan. Saldo III is tenslotte uitgedrukt in procenten van de jaarkosten, met aanvullende vermelding van het percentage dat zou ontstaan indien de besparingen en ontsparingen - in procenten van de kosten - in 1968 per saldo even groot zullen zijn als zij in 1964/'65 zijn geweest.

Zoals uit tabel 24 blijkt, is de liquiditeit van de bedrijven die in 1964/'65 ontspaarden - in het bijzonder van de bedrijven met weinig eigen vermogen - gemiddeld ongunstig. Dit in tegenstelling tot de bedrijven die bespaarden: deze bedrijven konden - de bedrijven met minder dan 40% eigen vermogen uitgezonderd - de behoefte aan middelen voor korte termijn in ruime mate dekken.

Deze behoefte heeft betrekking op de uitgaven voor de teelt tot het moment waarop deze uit de opbrengsten kunnen worden bekostigd, alsmede op eventuele investeringen, voor zover deze niet met vreemd vermogen worden gefinancierd. Stellen wij deze te zamen arbitrair op 30% van de jaarkosten, dan zal het leverancierskrediet voor veel bedrijven onvoldoende zijn om het tekort te kunnen dekken en zal door middel van oogstkredieten, eventueel uitstel van aflossing, een uitweg moeten worden gezocht.

Van de mate waarin in 1966 en 1967 werd afgelost, kon ten aanzien van de bankschulden een indruk worden verkregen; in de groep "ontspaard" met minder dan 40% eigen vermogen werd aan de aflossingsverplichtingen in 1966 en 1967 voor 70 à 80% voldaan. Voor de groep "bespaard" van dezelfde solvabiliteitsklasse werd hiervoor gemiddeld een percentage van 90 becijferd. In de groep met 40-60% eigen vermogen lag dit percentage hoger, in de hogere solvabiliteitsklassen werd meer afgelost dan verplicht was.

In het kader van deze nota kon niet worden nagegaan, in hoeverre door herfinanciering verlichting van de aflossingsverplichting is toegepast.

Het aantal bedrijven dat zich per 1 jan. 1968 in een min of meer gespannen situatie bevindt, laat zich bij dit statistische onderzoek niet eenvoudig vaststellen. Een percentage van 20 lijkt nog aan de voorzichtige kant en van minstens 5%, zo geen 10% van de bedrijven kan aannemelijk worden geacht, dat de toestand van illiquiditeit ernstige vormen heeft aangenomen.

§ 8 Slotwoord

De totale waarde van de bezittingen van de tuinders in het Zuidhollands Glasdistrict, ten bedrage van naar schatting 1 500 miljoen gulden, is voor ca. 60% met eigen en 40% met vreemd vermogen gefinancierd. Zoals reeds werd opgemerkt, vormt niet deze gemiddelde verhouding maar het feit dat het percentage eigen vermogen van bedrijf tot bedrijf zeer sterk uiteenloopt, de oorzaak van liquiditeitsmoeilijkheden in dit gebied.

Het totale bedrag aan vreemd vermogen van ongeveer 600 miljoen gulden bevindt zich voor 80% in bedrijven met relatief weinig eigen vermogen en voor de helft daarvan in bedrijven die de laatste 4 jaren op het eigen vermogen inteerden. Oorzaak hiervan is de uitgebreide kredietverlening aan relatief weinig rendabele bedrijven, die vooral in de jaren 1963 en 1964 een grote investeringsactiviteit aan de dag legden.

De verdere ontwikkeling hangt af van de rentabiliteit in de komende jaren. Blijft zij op het niveau van de jaren 1964 t/m 1967 of wordt zij nog ongunstiger, dan zal het aantal illiquide bedrijven verder toenemen en zullen steeds meer ondernemingen in hun bestaan worden bedreigd.

Wordt de rentabiliteit zoveel beter dat een groot percentage bedrijven weer een statische, wellicht zelfs een dynamische continuiteit kan nastreven, dan kunnen de vier achterliggende jaren worden beschouwd als een impasse waaruit met betrekking tot de financiering veel lering kan worden getrokken.

Deze lering zal dan moeten resulteren in een wijziging van het financieringsgedrag, door een geringer gebruik van vreemd vermogen en door de vorming van weerstandskracht tegen gevaren van illiquiditeit.

De besparingen van vele tuinders zullen vermoedelijk echter niet toereikend zijn om zowel de investeringen te verrichten die nodig zijn voor aanpassing van de bedrijfsstructuur aan de technische ontwikkeling, als om daarbij tevens een voorzichtig financieringsbeleid te kunnen volgen. Dit geldt wel zeer in het bijzonder voor de zwak-rendabele bedrijven; voor deze bedrijven, vooral die welke door jonge ondernemers worden geleid, blijft er weinig andere keus dan tijdig tot likwidatie over te gaan. Andere tuinders zullen moeten kiezen tussen de kwade kansen van een onevenwichtige financiering en de risico's die het achterblijven in ontwikkeling voor de rentabiliteit met zich brengen.

En daarmede zal het probleem van de financiering van persoonlijke ondernemingen in een periode van groei, ook in jaren van gunstiger rentabiliteit blijven bestaan.

SUMMARY

The Landbouw-Economisch Instituut examined the financial situation of 203 horticultural holdings in the South Holland Glass District as at January 1st 1968. The most important figures of this study have already been published in an interim report (1968). Generally the financial situation of 1968 differs only slightly from that of 1966, which had been prevously examined (Verslagen no. 161).

Table 1. Balance sheet of horticultural firms in the South Holland Glass District (average per firm x)) at January 1st 1968

Liabilities	West-land	De Kring	Assets	West-land	De Kring
Loans from credit banks	64	69	Land	37	29
Loans mainly from family	16	17	Other fixed assets	119	128
Private and trade creditors	11	14	Dwelling houses	25	19
Total borrowed capital	91	100	Stocks of materials and cash in hand and at bank	27	33
Proprietor's capital	141	138	Other assets	25	29
	232	238		232	238

x) in Dfl. 1 000.

The balance sheet shows high investments, respectively rather little liquid and circulating capital on one hand and a rather high amount of borrowed capital on the other.

The financial position

The structure of assets and liabilities implicates on average a rather weak liquidity on a short term. For an impression of the liquidity situation on a longer term the various holdings have - on a base of solvency and profitability - been classified in firms which could be considered as:

favourable	44%
moderate	30%
unfavourable	14%
very unfavourable	12%
	100%

Table 2. Balance sheet of groups of holdings (averages)

Financial situation on a base of solvency and profitability	Number of holdings in sample	Fixed assets	Working capital (cash, stocks, a.s.o.)	Other assets (loans, investments, participations)	Total assets	Solvency: borrowed capital related to total assets	Relation book-value to replacement value glass-houses and heatings	Profitability (net profit related to costs)	
								1962/ 1963	1964/ 1967
		x Dfl. 1 000				%	%	%	%
All holdings									
Westland									
favourable	49	178	43	30	251	17	44	27	7
moderate	29	198	17	24	239	52	51	17	- 2
unfavourable	14	170	8	22	200	61	51	2	- 16
very unfavourable	13	165	9	7	181	93	50	4	- 13
De Kring									
favourable	41	190	57	48	295	20	51	17	- 2
moderate	33	169	20	17	206	52	54	16	- 5
unfavourable	13	152	14	14	180	73	59	- 6	- 23
very unfavourable	11	173	10	13	196	101	52	- 1	- 14
Holdings with a bookvalue of the durable production means less than 50% of replacement value									
Westland									
favourable	27	175	44	19	238	10	31		2
moderate	13	151	4	7	162	49	42		- 10
De Kring									
favourable	14	210	90	48	348	12	38		- 6
moderate	12	118	5	13	136	45	43		- 8

The liquidity on a long term

On a base of firm's continuity also the age of the durable production means will have to be taken into account. Table 2 (see page 12) shows balance sheet data for each of the above mentioned groups as well as of those ("moderate" and "favourable") holdings of which the value of the glasshouses and heatings was less than 50% of the replacement value.

Many of the "favourable" holdings appear to be equipped with rather old Dutch glasshouses and heatings. This phenomenon does especially apply to the Westland. On a long term these (less profitable) firms have thus a much higher capital requirement than firms of this group with a modern equipment. Due to the high rate of working capital and solvency these replacement arrears may be easily made up without dangerous results for liquidity on a long term.

As to the "moderate" group there are less normal replacement arrears. With reference to the few liquidities and the negative profitability the situation of liquidity on a long term of these "moderate" firms must (on an average) be considered to be rather vulnerable.

As to the "unfavourable" firms half (Westland), respectively 30% (De Kring) of them appeared to have an equipment value less than 50% of the replacement value. For these very vulnerable groups continuity on a long term must be considerd to be subordinate to improvement of solvency and profitability in the battle for continuity to-day and to-morrow.

Capital changes

Table 3 gives - at last - an impression of the change of capital in 1964 and 1965 and of the net investments in 1966 and 1967, both as average per holding.

Table 3. Capital changes in 1964 and 1965 and net investments in 1966 and 1967, total amounts of 2 years in 1 000 Dfl. per firm

Financial situation on a base of solvency and profitability	Changes own capital	Changes borrowed capital	Changes fixed assets		Changes other assets
	'64+'65	'64+'65	'64+ '65	'66+ '67	'64+'65
Westland					
Favourable	18,6	- 2,6	7,6	6,4	8,4
Moderate	- 0,2	24,2	13,8	20,4	10,2
Unfavourable	- 18,4	26,2	6,8	2,0	1,0
Very unfavourable	- 14,0	58,4	33,0	4,8	11,4
De Kring					
Favourable	17,4	- 5,6	- 3,0	2,4	14,8
Moderate	1,4	23,0	15,6	- 3,6	8,8
Unfavourable	- 19,4	67,2	45,8	- 2,2	2,0
Very unfavourable	- 13,6	67,8	50,6	-11,6	3,6

Excluding the "favourable" group all groups show a disproportion between the changes of own and borrowed capital in 1964 and 1965. Not only the enormous investments but also the dissavings of the "unfavourable" firms have been financed with borrowed capital. A change of policy in 1966 and 1967 can be concluded from the reduced investments in the Westland and from the negative net investments in De Kring.

BIJLAGEN

BIJLAGE A1. Economische balans per 1 januari 1968 - Voorlopige cijfers, gemiddeld per bedrijf
WESTLAND

			Onderscheiding naar:					
			bedrijfstype waarvan:		solvabiliteitsklasse			
		Alle bedrijven	>50% verw. st. glas	>50% onv. st. glas	< 40%	40-<60%	60-<80%	80 t/m 100%
Aantal bedrijven		105	64	37	25	29	22	29
Kosten 1967 (x f. 1 000,-)		83	105	50	88	86	79	79
Boekw.kassen en verw. in % v.d. nieuwwaarde		48	51	45	53	52	50	38
Opbrengsten in % van de kosten (1962 t/m 1963)		118	123	112	109	115	123	126
Opbrengsten in % van de kosten (1964 t/m 1967)		99	101	97	90	97	105	103
Activa:	grond	36 700	42 900	28 100	36 100	39 400	37 200	34 400
	bedrijfswoning(en)	25 100	30 800	16 900	22 200	25 300	26 200	26 600
	glasopstanden	58 000	70 600	40 500	59 000	62 500	60 800	50 300
	verwarmingsinstallaties	33 200	52 900	2 400	46 600	36 200	23 000	26 400
	overige duurzame produktiemiddelen	23 700	28 300	17 100	21 700	22 900	26 200	24 200
	vaste plantopstand	4 000	5 400	1 900	4 600	2 900	3 500	5 000
	veldinventaris	6 300	7 700	4 000	5 800	7 000	6 500	5 800
	voorraden, vorderingen en liquide midd.	20 900	24 000	16 600	4 900	10 000	18 300	47 400
	effecten	1 100	800	1 700	100	100	100	4 000
	leningen u/g	3 800	5 300	1 600	1 000	5 200	1 500	6 500
	deelnemingen	3 000	4 100	1 200	2 700	3 400	2 800	3 100
	overige beleggingen	16 700	17 700	15 800	11 000	13 900	12 300	27 500
Totaal activa		232 500	290 500	147 800	215 700	228 800	218 400	261 200
Passiva:	persoonlijke belastingen	1 100	1 500	600	400	1 500	1 600	1 000
	loonbelasting en premies	400	500	200	400	400	400	500
	leveranciers: materialen e.d.	6 800	10 000	1 800	15 200	7 000	3 300	2 100
	investeringen	2 500	3 700	500	5 700	2 000	1 700	600
	overig kort krediet	500	800	100	1 700	-	500	-
	leningen o/g van familieleden	15 000	19 700	7 500	23 700	16 900	16 900	4 200
	leningen o/g van particulieren	1 300	1 600	800	3 100	1 800	200	-
	leningen o/g v. boerenl.b.-kred.hyp.	8 000	10 600	3 900	20 700	6 600	4 300	1 000
	leningen o/g v.boerenl.b.-vaste voorsch.	51 800	68 400	28 200	96 300	74 900	31 800	5 600
	leningen o/g andere kredietinstellingen	3 500	4 100	2 100	2 000	6 700	2 600	2 400
Totaal vreemd vermogen		90 900	120 900	45 700	169 200	117 800	63 300	17 400
Eigen vermogen		141 600	169 600	102 100	46 500	111 000	155 100	243 800
Totaal passiva		232 500	290 500	147 800	215 700	228 800	218 400	261 200
Eigen vermogen in proc. v.h. totale verm. (gewogen)		61	58	69	22	49	71	93
Eigen vermogen in proc. v.h. totale verm. (ongewogen)		58	52	68	19	48	70	93

BIJLAGE A2. Economische balans per 1 januari 1968 - Voorlopige cijfers, gemiddeld per bedrijf
WESTLAND

	Alle bedrijven	Onderscheiding naar: ouderdom produktiemiddelen (boekw. in proc. v.d. nieuww.)			rentabiliteitsklasse			
		< 45%	45-<60%	60->60%	< 80%	80-<100%	100-<110%	110->110%
Aantal bedrijven	105	35	47	23	13	42	26	24
Kosten 1967 (x f. 1 000,-)	83	66	91	93	62	74	88	106
Boekw. kassen en verw. in % v.d. nieuww.	48	30	51	69	42	47	46	54
Opbr. in proc. v.d. kosten (1962 t/m 1963)	118	112	120	125	96	111	123	140
Opbr. in proc. v.d. kosten (1964 t/m 1967)	99	93	101	103	73	90	104	123
Activa: grond	36 700	36 000	41 300	28 500	27 600	40 600	29 200	43 200
bedrijfswoning(en)	25 100	22 700	28 400	22 100	15 700	20 900	24 300	38 400
glasopstanden	58 000	34 100	62 800	84 500	36 600	50 200	55 200	86 100
verwarmingsinstallaties	33 200	17 300	41 000	41 500	27 700	29 000	30 300	46 700
ov. duurz. prod.middelen	23 700	19 600	24 200	28 700	15 100	20 900	25 100	31 700
vaste plantopstand	4 000	4 700	3 800	3 500	3 200	3 700	4 700	4 300
veldinventaris	6 300	4 900	6 100	8 700	4 100	4 900	6 200	10 000
voorr., vord. en liq. midd.	20 900	25 800	18 800	17 600	6 300	9 100	25 700	44 200
effecten	1 100	2 700	500	-	3 500	100	2 700	-
leningen u/g	3 800	4 400	2 000	6 500	200	1 300	2 800	11 100
deelnemingen	3 000	2 400	2 800	4 400	1 100	2 400	3 400	4 800
overige beleggingen	16 700	19 700	16 500	12 400	19 200	16 300	14 900	17 700
Totaal activa	232 500	194 300	248 200	258 400	160 300	199 400	224 500	338 200
Passiva: persoonlijke belastingen	1 100	500	1 800	700	300	300	1 500	2 700
loonbelasting en premies	400	300	400	600	100	300	500	700
leveranciers: materiaal e.d.	6 800	5 800	6 900	8 200	7 900	7 700	7 100	4 500
investeringen	2 500	800	1 900	6 000	3 500	2 500	800	3 500
ov. kortkrediet	500	500	500	600	1 000	300	600	400
leningen o/g van familieleden	15 000	8 200	17 700	19 800	14 900	17 000	13 100	13 600
leningen o/g van particulieren	1 300	2 700	600	400	2 900	1 600	200	1 000
leningen o/g boerenl.b.-kr.hyp.	8 000	5 200	9 500	9 100	10 400	11 900	6 600	1 100
leningen o/g boerenl.b.-vaste voorschotten	51 800	26 100	62 400	69 400	53 200	52 600	46 700	55 300
leningen o/g andere kredietinst.	3 500	5 300	2 000	4 000	3 200	5 400	1 800	2 300
Totaal vreemd vermogen	90 900	55 400	103 700	118 800	97 400	99 600	78 900	85 100
Eigen vermogen	141 600	138 900	144 500	139 600	62 900	99 800	145 600	253 100
Totaal passiva	232 500	194 300	248 200	258 400	160 300	199 400	224 500	338 200
Eigen verm. in proc. v.h. tot.verm.(gew.)	61	72	58	54	39	50	65	75
Eigen verm. in proc. v.h. tot.verm.(ongew.)	58	67	55	49	39	53	62	72

BIJLAGE A3. Economische balans per 1 januari 1968 - Voorlopige cijfers, gemiddeld per bedrijf
WESTLAND

	Alle bedrijven	Financiële positie op basis solvabiliteit en spaarkracht					
		zeer slecht	slecht	matig tot slecht	matig tot goed	goed	zeer goed
Aantal bedrijven	105	13	14	16	13	16	33
Kosten 1967 (x f. 1000,-)	83	75	78	86	102	78	83
Boekwaarde kassen en verw. in proc. v.d. nieuwwaarde	48	50	51	49	54	33	50
Opbrengsten 1962 en 1963 in proc. van de kosten	118	104	102	114	120	120	127
Opbrengsten 1964 t/m 1967 in proc. van de kosten	99	87	84	95	102	97	111
Besparing 1964 en 1965 in proc. van de kosten	3	- 10	- 15	- 4	2	15	29
Leeftijd van de (oudste) ondernemer	46	43	46	46	45	55	44
Activa: grond	36 700	29 500	45 900	38 900	42 200	33 400	34 200
bedrijfswoning(en)	25 100	27 100	19 200	18 700	33 300	24 100	27 200
glasopstanden	58 000	47 800	52 500	57 200	67 000	43 800	68 000
verwarmingsinstallaties	33 200	41 400	28 700	36 700	45 700	17 600	32 900
overige duurzame produktiemiddelen	23 700	15 500	21 200	22 400	28 300	25 300	25 900
vaste plantopstand	4 000	3 700	2 400	4 700	4 500	2 900	4 900
veldinventaris	6 300	6 000	4 800	5 200	9 600	6 500	6 100
voorraden, vorderingen en liquide midd.	20 900	3 000	3 500	6 300	14 500	31 700	39 600
effecten	1 100	-	100	-	200	2 500	2 300
leningen u/g	3 800	1 800	200	600	11 300	6 600	3 300
deelnemingen	3 000	2 100	2 400	2 500	5 300	2 800	3 000
overige beleggingen	16 700	3 500	19 200	15 800	13 800	18 800	21 300
Totaal activa	232 500	181 400	200 100	209 000	275 700	216 000	268 700
Passiva: persoonl. belast., en sociale premies	1 500	700	900	1 000	2 100	1 100	2 600
leveranciers van materialen	6 800	18 200	9 200	9 000	6 000	2 500	2 600
leveranciers van investeringsgoederen	2 500	5 400	2 900	2 400	1 700	300	2 400
overig kort krediet	500	2 700	200	200	-	-	300
kredietbyp.agrarische kredietinstellingen	8 000	14 900	22 800	8 100	9 100	3 200	700
leningen o/g van agrarische kredietinst.	51 800	97 400	60 700	76 600	89 500	13 600	21 800
leningen o/g van andere kredietinstellingen	3 500	3 300	2 600	6 500	-	1 500	5 000
leningen o/g van familieleden	15 000	20 100	20 700	15 800	17 500	6 100	13 600
leningen o/g van particulieren	1 300	5 800	1 800	200	1 900	200	-
Totaal vreemd vermogen	90 900	168 500	121 800	119 800	127 800	28 500	48 800
Eigen vermogen	141 600	12 900	78 300	89 200	147 900	187 500	219 900
Totaal passiva	232 500	181 400	200 100	209 000	275 700	216 000	268 700
Eigen vermogen in proc. v.h. totale verm. (gewogen)	61	7	39	43	54	87	82
Eigen vermogen in proc. v.h. totale verm. (ongewogen)	58	7	41	44	53	86	80

BIJLAGE B1. Economische balans per 1 januari 1968 - Voorlopige cijfers, gemiddeld per bedrijf
DE KRING

		Alle bedrijven	Onderscheiding naar: bedrijfstype waarvan		solvabiliteitsklasse			
			>50% verw. st. glas	>50% onv. st. glas	< 40%	40-<60%	60-<80%	80 t/m 100%
Aantal bedrijven		98	81	14	31	24	22	21
Kosten 1967 (x f. 1 000,-)		92	102	45	97	87	85	95
Boekwaarde kassen en verw. in % v.d. nieuwwaarde		54	54	51	58	55	51	49
Opbrengsten in % v.d. kosten (1962 t/m 1963)		111	115	92	103	112	114	119
Opbrengsten in % v.d. kosten (1964 t/m 1967)		93	95	83	88	95	93	96
Activa:	grond	28 600	32 700	8 400	32 100	20 800	33 700	27 000
	bedrijfswoning(en)	19 100	21 600	5 300	15 600	15 500	29 300	17 600
	glasopstanden	66 200	74 000	33 300	73 400	60 600	61 900	66 600
	verwarmingsinstallaties	39 200	47 100	1 600	46 100	38 100	36 100	33 400
	overige duurzame produktiemiddelen	21 500	23 700	11 800	20 400	21 600	22 200	22 300
	vaste plantopstand	1 400	1 500	1 100	600	-	4 200	1 000
	veldinventaris	7 300	8 600	1 500	7 200	9 400	5 900	6 700
	voorraden, vorderingen en liquide midd.	26 100	29 800	7 100	9 100	12 600	12 400	80 900
	effecten	2 200	2 600	-	-	-	900	9 400
	leningen u/g	4 800	5 700	300	700	2 500	5 900	12 200
	deelnemingen	4 800	5 500	1 300	3 300	3 900	5 400	7 500
	overige beleggingen	17 300	19 200	6 600	10 000	8 200	23 200	32 500
Totaal activa		238 500	272 000	78 300	218 500	193 200	241 100	317 100
Passiva:	persoonlijke belastingen	1 200	1 400	300	200	1 000	2 000	1 900
	loonbelasting en premies	400	500	100	400	400	400	500
	leveranciers: materialen e.d.	9 700	10 800	5 400	18 300	7 800	4 600	4 400
	investeringen	3 200	3 400	2 200	2 800	2 600	4 500	2 900
	overig kort krediet	100	100	400	200	200	-	-
	leningen o/g van familieleden	14 700	16 900	4 800	24 300	16 500	6 900	6 700
	leningen o/g van particulieren	2 300	2 700	600	5 600	600	1 000	900
	leningen o/g v. boerenl.b.-kred.hyp.	10 900	12 100	6 300	17 700	10 000	11 800	1 200
	leningen o/g v. boerenl.b.-vaste voorsch.	54 200	62 900	15 600	99 100	52 700	40 500	4 100
	leningen o/g andere kredietinstellingen	3 600	4 000	100	6 900	1 400	3 600	1 200
Totaal vreemd vermogen		100 300	114 800	35 800	175 500	93 200	75 300	23 800
Eigen vermogen		138 200	157 200	42 500	43 000	100 000	165 800	293 300
Totaal passiva		238 500	272 000	78 300	218 500	193 200	241 100	317 100
Eigen vermogen in proc. v.h. totale verm. (gewogen)		58	58	54	20	52	69	92
Eigen vermogen in proc. v.h. totale verm. (ongewogen)		53	52	53	16	51	68	92

BIJLAGE B2. Economische balans per 1 januari 1968 - Voorlopige cijfers, gemiddeld per bedrijf
DE KRING

	Alle bedrijven	Onderscheiden naar: ouderdom produktiemiddelen (boekw. in proc. v.d. nieuww.)			rentabiliteitsklasse			
		< 45%	45-<60%	60->60%	< 80%	80-<100%	100-<110%	110->110%
Aantal bedrijven	98	23	38	37	17	46	24	11
Kosten 1967 (x f. 1 000,-)	92	89	95	89	51	85	114	133
Boekw. kassen en verw. in % v.d. nieuww.	54	35	53	66	54	52	57	54
Opbr. in proc. v.d. kosten (1962 t/m 1963)	111	112	116	106	82	107	126	143
Opbr. in proc. v.d. kosten (1964 t/m 1967)	93	90	95	92	69	90	104	117
Activa: grond	28 600	27 900	28 900	28 700	25 500	22 800	36 900	39 400
bedrijfswoning(en)	19 100	20 200	18 600	18 900	15 100	12 600	30 300	27 800
glasopstanden	66 200	41 800	74 000	73 400	35 900	56 000	83 900	117 200
verwarmingsinstallaties	39 200	24 300	41 400	46 300	18 900	34 100	55 300	56 800
ov. duurz. prod.middelen	21 500	19 600	23 500	20 600	11 900	18 800	28 300	32 600
vaste plantopstand	1 400	2 200	1 000	1 200	-	900	2 500	3 100
veldinventaris	7 300	5 500	8 300	7 400	2 100	6 700	8 600	15 300
voorr., vorderingen en liq. midd.	26 100	53 500	19 800	15 500	11 600	10 400	43 200	76 700
effecten	2 200	100	5 500	200	300	600	-	16 800
leningen u/g	4 800	13 200	3 800	500	1 300	2 900	7 400	12 400
deelnemingen	4 800	6 400	5 900	2 700	2 800	4 100	5 100	10 200
overige beleggingen	17 300	22 500	22 500	8 800	11 600	16 400	18 100	28 500
Totaal activa	238 500	237 200	253 200	224 200	137 000	186 300	319 600	436 800
Passiva: persoonlijke belastingen	1 200	600	2 200	500	300	400	1 800	4 400
loonbelasting en premies	400	400	500	300	100	400	600	700
leveranciers: materialen e.d.	9 700	12 200	7 000	10 900	10 600	11 000	7 700	7 300
investeringen	3 200	1 700	3 500	3 800	4 000	1 800	4 200	5 200
ov. kortkrediet	100	200	200	-	100	200	-	-
leningen o/g van familieleden	14 700	5 500	16 000	19 100	12 100	6 500	22 300	36 300
leningen o/g van particulieren	2 300	2 100	2 400	2 400	7 900	2 100	-	-
leningen o/g boerenl.b.-kr.hyp.	10 900	11 200	11 800	9 900	4 300	14 200	7 000	15 800
leningen o/g boerenl.b.-vaste voorschotten	54 200	34 200	49 100	71 900	19 100	59 300	69 200	54 400
leningen o/g andere kredietinst.	3 600	300	2 200	7 000	11 200	1 300	3 200	2 400
Totaal vreemd vermogen	100 300	68 400	94 900	125 800	69 700	97 200	116 000	126 500
Eigen vermogen	138 200	168 800	158 300	98 400	67 300	89 100	203 600	310 300
Totaal passiva	238 500	237 200	253 200	224 200	137 000	186 300	319 600	436 800
Eigen verm. in proc. v.h. tot.verm.(gew.)	58	71	63	44	49	48	64	71
Eigen verm. in proc. v.h. tot.verm.(ongew.)	53	53	60	45	46	49	60	64

BIJLAGE B3. Economische balans per 1 januari 1968 - Voorlopige cijfers, gemiddeld per bedrijf
DE KRING

		Alle bedrijven	Financiële positie op basis solvabiliteit en spaarkracht					
			zeer slecht	slecht	matig tot slecht	matig tot goed	goed	zeer goed
Aantal bedrijven		98	11	13	17	16	20	21
Kosten 1967 (x f. 1 000,-)		92	99	77	88	88	104	90
Boekwaarde kassen en verw. in proc.v.d.nieuwwaarde		54	52	59	51	58	47	56
Opbrengsten 1962 en 1963 in proc. van de kosten		111	99	94	120	105	114	119
Opbrengsten 1964 t/m 1967 in proc. van de kosten		93	86	77	93	97	94	101
Besparing 1964 en 1965 in proc. van de kosten		1	- 10	- 13	- 5	5	2	19
Leeftijd van de (oudste) ondernemer		47	40	43	46	47	56	46
Activa:	grond	28 600	27 900	28 000	27 100	30 000	34 800	23 500
	bedrijfswoning(en)	19 100	7 500	17 600	19 700	16 400	28 800	18 400
	glasopstanden	66 200	70 500	58 800	58 500	67 500	69 100	71 300
	verwarmingsinstallaties	39 200	45 700	31 000	39 700	38 200	37 800	42 500
	overige duurzame produktiemiddelen	21 500	20 300	16 800	19 900	20 800	26 800	21 900
	vaste plantopstand	1 400	900	-	600	400	2 600	2 700
	veldinventaris	7 300	5 300	5 300	7 000	10 700	7 300	7 400
	voorraden, vorderingen en liquide midd.	26 100	5 100	8 600	7 500	14 800	70 400	29 300
	effecten	2 200	-	-	-	-	1 600	8 800
	leningen u/g	4 800	800	700	3 400	400	14 500	4 500
	deelnemingen	4 800	3 100	4 000	4 500	4 900	6 900	4 400
	overige beleggingen	17 300	9 300	9 000	12 900	7 800	36 600	19 000
Totaal activa		238 500	196 400	179 800	200 800	211 900	337 200	253 700
Passiva:	persoonl. belast., loonbel. en soc. premies	1 600	500	400	900	2 400	1 700	2 700
	leveranciers van materialen	9 700	30 400	12 100	7 600	6 400	5 300	5 700
	leveranciers van investeringsgoederen	3 200	4 700	1 900	1 200	2 400	2 700	5 800
	overig kort krediet	100	600	100	300	-	-	-
	kredietbyp. agrarische kredietinstellingen	10 900	20 100	20 700	11 100	6 500	10 700	3 500
	leningen o/g van agrarische kredietinst.	54 200	100 100	72 000	72 900	59 900	23 700	28 700
	leningen o/g van andere kredietinstellingen	3 600	12 700	4 500	1 300	100	1 200	5 100
	leningen o/g van familieleden	14 700	19 000	14 200	15 100	23 600	6 000	14 000
	leningen o/g van particulieren	2 300	10 200	4 700	-	500	1 900	400
Totaal vreemd vermogen		100 300	198 300	130 600	110 400	101 800	53 200	65 900
Eigen vermogen		138 200	-1 900	49 200	90 400	110 100	284 000	187 800
Totaal passiva		238 500	196 400	179 800	200 800	211 900	337 200	253 700
Eigen vermogen in proc.v.h. totale verm. (gewogen)		58	- 1	27	45	52	84	74
Eigen vermogen in proc.v.h. totale verm. (ongewogen)		53	- 7	29	50	53	83	72